

Et evidensbaseret perspektiv

Udfordringer med kundskab og praksis

Ulrik Meisner

Masteroppgave i Organisasjon, Ledelse og Arbeid

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2015

© Ulrik Meisner

2015

Et evidensbaseret perspektiv – utfordringer med kundskab og praksis

Ulrik Meisner

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne afhandling beskæftiger sig med, hvordan et evidensbaseret perspektiv kan påvirke kundskab og praksis. Teksten indledes med en redegørelse af evidensbegrebet. Derefter følger en kort oversigt over bevægelsens fremvækst og institutionalisering. Indledningen afrundes med en udlægning af hovedtrækkene i evidensbevægelsen, samt et udvalg af kontroversielle områder. Centralt i evidensbaseringen er, at identificere interventioner med evidens for effekt, ”what works”, gennem systematisk udarbejdede forskningsoversigter, og præsentere dem for interessenter i praksisfeltet og i politikken.

En kritik som ofte drages frem i litteraturen, er evidensbevægelsens instrumentelle forståelse af kundskab og manualisering af praksis. Tematikens principielle karakter belyses gennem Skjervheims ”Det instrumentelle mistaket”. Teksten ser nærmere på den evidensbaserede kundskabs instrumentelle træk og mulige påvirkning af praksis ved at anvende den.

Med afsæt i begrebsforståelser fra Aristoteles og Immanuel Kant synliggøres sammenhængen mellem forskellige kundskabstyper, og samhörende praksisformer samt forbindelsen mellem forskningsmetodologi, kundskabsdannelsesmetodik og kundskabstyper. Hvilke elementer der er styrende for kundskabsdannelsen i et evidensperspektiv, og hvordan det påvirker kundskaben og dens anvendelse, er blandt tekstens interesseområder.

Et centralt element i afhandlingen er postulatet om den evidensbaserede, medicinske praksis tre kundskabsniveauer. Det hævdes i litteraturen at det er kombinationen af kundskab fra alle tre niveauer, der muliggør en frugtbar praksisform i medicinen. Med udgangspunkt i karakteristika ved evidensbaseret kundskab vurderes, hvilke roller denne kundskabstype muligvis kan spille analogt til de tre niveauer i den medicinske praksis.

Systematiske forskningsoversigter indeholder en anbefaling af en evidensbaseret intervention. Afhandlingen belyser blandt andet hvordan det forskningsmetodologiske udgangspunkt påvirker kundskabsdannelsen. Videre ses der nærmere på det evidensbaserede perspektivs forståelse af det kausale forhold. En central tematik er hvorvidt evidensbaseret kundskab muliggør at flytte sig mellem teori og praksis på en måde, der både kan udvikle praktikerens og teorien.

I afhandlingen placeres New Public Management (NPM) som et politisk styringskoncept der gennem længere tid har haft aktualitet i norsk sammenhæng. Teksten belyser muligheden for at NPM og evidensbevægelsen, gennem sammenfald i den overordnede, styrende værdi; effektivitet, kan privilegere evidensbaseret som kundskabsperspektiv. Et andet centralt punkt, er muligheden for at lægge føringer for politiske valg for praksis, ved i realiteten at flytte sig fra at sige, hvordan noget kan være, til hvordan noget bør være.

Anvendelse af evidensbaserede interventioner forudsætter, at det er muligt at beskrive problemer i praksissituationer med høj grad af inter-subjektivitet. Ved hjælp af distinktionen mellem "tame" og "wicked" problemer synliggøres, om evidensbevægelsen muligvis støtter sig til en problemforståelse, som på en uhensigtsmæssig måde forenkler kompleksiteten i praksis.

Afhandlingen fremhæver syv mulige, udfordrende påvirkninger af kundskab og praksis, som det evidensbaserede perspektiv kan føre med sig. Den første udfordring er en begrænset mulighed for at favne en kompleks praksis i forskningen med udgangspunkt i en naturalistisk forskningsmetodologi og en binær, kausal forståelse. En videre udfordring går på problematiseringen af de underliggende betingelser for replikation af evidensbaserede interventioner, og den indsnævring af praktikerens handlingsrom som følger af kravene til implementeringsintegritet. Den tredje udfordring er evidensperspektivets tilnærmelser til problemforståelse, som forenkler dele af praksis på en uhensigtsmæssig måde. Dernæst peges der på at evidensperspektivet i kombination med NPM kan forrykke balancen mellem forskning og politik i relation til samfundets værdivalg for praksis, til ugunst for demokratiet. Den femte udfordring er systematiske forskningsoversigters begrænsede mulighed for at facilitere refleksion over praksis, hvilket begrænser praktikerens læring og muligheden for at udvikle ny teori. Den sjette udfordring hviler på sandsynliggørelsen af den evidensbaserede kundskabs instrumentelle karakter, som fra et moralsk ståsted begrænser omfanget af, hvor stor en rolle teoritypen bør spille i praksis. Den sidste, mulige udfordring, der argumenteres for er, at det er mindre sandsynligt, at evidensbaseret kundskab alene kan tilsvare alle tre kundskabstyper, som antageligvis er grundlag for frugtbar praksis i evidensbaseret medicin.

Forord

En universitetsuddannelse er et stort privilegium, som jeg er taknemmelig for er blevet mig til dels. To særligt fascinerede oplevelser med academia vil jeg trække frem her. Den første er mødet med det tidsløse. En del af den litteratur jeg har stiftet bekendtskab med, er flere hundrede år gammel, og nogen gange flere tusinde. Fornøjelsen og beundringen er svær at sætte ord på, når jeg har forstået at de er mindst ligeså samfundsaktuelle i dag, som de var da de blev skrevet. Det er ikke historiens vingesus jeg har mærket, men historien som er flere længder foran mig. Det har givet mig en ydmyghed over for historiens værdi og menneskets utrolige skarpsindighed. Det leder mig videre til den anden fascination, indsigten i teoriens værdi. Som praktiker kan det være næsten umuligt at forestille sig teoriens værdi, når man skal håndtere en situation. Det er først når teorien er på plads, at den praktiske værdi viser sig. Den kan ikke forklares, den må opleves. Teori og praksis er, som min store inspirationskilde John Dewey ville have sagt det, to sider af samme sag.

Samfundets kompleksitet er både skræmmende og inspirerende. Skræmmende fordi jeg ikke klarer at gribe andet end fragmenter, inspirerende fordi mennesker er forskellige på så mange fantastiske måder. Ydmyghed over for kompleksiteten og åbenhed for det ukendte; nøglebegreber jeg tager med mig videre i livet fra universitetet.

Jeg vil takke Silje for tålmodigheden med mange, lange forelæsninger ved køkkenbordet og nyttige indspil til teksten. Særligt vil jeg takke mine børn, Hector og Laura, for inspiration og motivation til at fortsætte, når skriveprocessen har krævet et ekstra incitament.

Tak til mine vejledere, Tone Kvernbekk og Torben Hviid Nielsen, for konstruktive udfordringer og mange gode indspil.

Our observation is not only that values are changing. That is true enough, and the probabilities of parametric changes are large enough to humble even the most perceptive observer of contemporary norms. Our point, rather, is that diverse values are held by different groups of individuals – that what satisfies one may be abhorrent to another, that what comprises problem-solution for one is problem-generation for another. Under such circumstances, and in the absence of an overriding social theory or an overriding social ethic, there is no gainsaying which group is right and which should have its ends served.

Horst W. J. Rittel & Melvin M. Webber

i Dilemmas in a General Theory of Planning (1973) s. 168-169

Indholdsfortegnelse

1	Indledning.....	1
1.1	Introduktion til tema	1
1.2	En refleksionsorienteret uddannelse	2
1.3	Afgrænsning og problemstilling	3
1.4	Litteratur og metode	4
1.5	Afhandlingens opbygning.....	5
2	Evidens og evidensbevægelsen	7
2.1	Evidensbegrebet.....	7
2.1.1	Evidens fra et filosofisk perspektiv	8
2.1.2	Evidens fra evidensbevægelsens perspektiv	11
2.1.3	Evidens fra et kritisk perspektiv	13
2.2	Evidensbevægelsen.....	15
2.2.1	Fremvækst og institutionalisering	15
2.2.2	Det centrale i evidensbevægelsen	17
2.3	Debatten om evidensbasering	19
2.4	Opsummering	21
3	Kundskabens betydning for praksis	23
3.1	Det effektive som ideal.....	23
3.2	Det instrumentelle mistaket	24
3.3	Kundskabstyper og handlingsformer	26
4	Evidensbasering	30
4.1	Systematiske forskningsoversigter	30
4.1.1	Forskningsoversigter	30
4.1.2	Evidenshierarkiet, kausalitet og fidelity	31
4.1.3	Produktionsprocessen.....	34
4.2	Metodologi.....	37
4.2.1	Metodologi, ontologi og epistemologi	37
4.2.2	Forskning, praksis og kontekstforståelse	40
4.3	Kundskab som basis for udvikling	43
4.3.1	Forholdet mellem teori og praksis.....	44
4.3.2	John Dewey og kundskabsdannelse	48

4.4	New Public Management og evidensbevægelsen.....	54
4.4.1	En effektiv symbiose.....	54
4.4.2	Om værdier og forskningens grænse.....	56
4.5	Situationsforståelse og problemtypologi.....	58
4.5.1	Wicked og tame problemer.....	59
4.5.2	Situations- og problemforståelse i et evidensperspektiv.....	62
4.6	En moralsk praksis.....	63
4.6.1	Den treleddede dialog.....	64
5	Konklusion.....	67
	Litteraturliste.....	71

1 Indledning

1.1 Introduktion til tema

Begrebet evidens har haft en stærk fremvækst de sidste årtier. Fra at være et begreb som de fleste forbandt med medicin og helse er det nu spredt til en række fagområder. En litteratursøgning afdækker at evidens i tillæg er et etableret fænomen inden for politik, offentlig administration og ikke mindst i samfundsvidenskaberne. Denne tekst beskæftiger sig med evidens på tværs af en række områder; blandt andet helse, socialt arbejde, uddannelse og ledelse. En fællesnævner for områderne er, at praksis i høj grad baserer sig på menneskelig interaktion. Lægen eller sygeplejersken behandler en patient, socialarbejderen vejleder borgeren, læreren underviser eleven og den overordnede leder den ansatte (Ekeland, 2007, s. 10; Frost, 2002, s. 46; Hargreaves, 1996, ss. 1, 8; Pfeffer & Sutton, 2006, s. 8; Oakley, 2000, s. 19; Rosen, 2003, s. 198).

I politik og media er evidens blevet et udtryk som giver tyngde; det signalerer håndfaste fakta. Den samme tendens genfindes i dele af den akademiske verden, hvor fortalere for evidens, ofte omtalt som evidensbevægelsen, nærmer sig kategoriske og unuancerede udtalelser om paradigmets fortræffeligheder. Et paradigme kan forstås som en problemløsningsmodel som anses som forbilledlig for lignende problemer, inden for et videnskabsområde, og som derved skaber en videnskabelig tradition (Kuhn, 1996, ss. 10, 15). Som i stort set alle områder inden for academia er både fortalere og kritikere fordelt over et kontinuum med stor variation.

Den store spændvidde, både internt i evidensbevægelsen og blandt kritikerne, afspejler at evidensbegrebet ikke hviler på en konsensual forståelse af indholdet. Tværtimod er begrebet kontroversielt og tillægges mange forskellige og ofte modstridende indholdskomponenter. Begrebets anvendelse i litteraturen præges af denne mangfoldighed. En af grundene til tvetydigheden kan være begrebets vandring. Fra det medicinske udgangspunkt i en naturvidenskabelig ramme til en meget bredere anvendelse. Fra forskning som undersøger en medicins virkning i forhold til en diagnose, skal evidensen nu også favne for eksempel virkningen af pædagogens interaktion med barnet. Dette spring, mellem ontologiske og epistemologiske forståelser er muligvis ikke uproblematisk, fordi de lægger en række føringer for forskningen. Denne afhandling sætter blandt andet fokus på nogen af de forudsætninger som evidensbevægelsen hviler deres forskning på, samt flere af de potentielt problematiske

sider ved bevægelsens forståelse af videnskabelig kundskab som udgangspunkt for at undersøge menneskelig interaktion i praksis.

Evidensbasering kan også forstås som et rammeværk med mange underliggende retninger og tilpasninger. Rammeværk beskrives som en helhed af delelementer, og hver retning for eksempel ledelse, har en grad af egenart, i hvilke elementer som tillægges særlig vægt. Det er vigtigt at påpege, at der heller ikke hersker en enhedslig opfattelse i fagmiljøerne af hvor rammerne for evidensbasering er, hvilket blandt andet ses ved at evidensbevægelsens fremmarch har genoplivet en klassisk paradigmedebat inden for metodologi. Det er også klart fra starten, at mange af de udfordringer som fremhæves ikke vil være unikke for evidensbasering, men vil også kunne gælde for andre paradigmer inden for videnskabsteori. Det springende punkt er hvordan disse udfordringer imødegås. Der er ikke tale om en udtømmende og konklusiv behandling af evidensbasering, men om et refleksions- og debatgrundlag fokuseret på nogle centrale områder.

1.2 En refleksionsorienteret uddannelse

Indholdet i Masterprogrammet i Organisjon, Ledelse og Arbeid (OLA) har haft en meget direkte betydning for mine valg i denne afhandling. Dette kan virke trivielt. Jeg påstår alligevel at forbindelsen er så bogstavelig og udtalt, at det har sin berettigelse at henvise til det. For at belyse sammenhængen mellem centrale områder i studieprogrammet, uddannelsens mål og indholdet af afhandlingen skitseres kort essensen af masterprogrammet:

Kjernen i OLA handler om forvaltning av kunnskapsdannelse. Det vil si om samspillet mellom individuell og organisatorisk læring og om kunnskap om kunnskap [...] OLA er refleksjonsorientert snarere enn redskapsorientert og tematiserer spenninger mellom rasjonell organisering og dype behov for å beskytte og utvikle relasjoner og verdier[...] Organisering og ledelse handler om mennesker, relasjoner og verdier i et samspill som krever faglige vurderinger uten fasit. (Det samfunnsvitenskapelige fakultet, 2015).

Videre fremhæves dannelse som det centrale element i uddannelsen med den hensigt at skabe et kundskabsgrundlag for udviklingen af mere refleksive former for praksis. En vigtig færdighed er at forstå betydning af god teori i møde med praksis. Det forudsætter en metodologisk åbenhed til problemstillinger. Metodologi handler om hvordan metodiske valg og værdivalg er integrerede og om grænsefladerne mellem teori og metode. Masterprogrammets metodeemne handler først og fremmest om metodologi og i mindre grad om metode (Det samfunnsvitenskapelige fakultet, 2015).

Det overordnede tema, evidensbaseret, har jeg valgt fordi det egner sig godt til at brydes med min lærdom inden for programmets grundpiller. Kundskabsdannelse og reflektiv praksis er nøgleord. Fokusområderne i de enkelte kapitler er tæt koblet til centrale indholdskomponenter i studiet. Metodologi, forholdet mellem teori og praksis samt situationsforståelse kan fremhæves. Således har jeg forsøgt at lade kernen i studieprogrammet inspirere både mit valg af tema og hvordan jeg besvarer opgavens problemstilling. Næste afsnit afgrænser tematikken, præciserer problemstillingen og efterfølges af en kort gennemgang af, hvordan afhandlingen er bygget op.

1.3 Afgrænsning og problemstilling

I denne afhandling har jeg valgt at forstå evidensbaseret som et perspektiv. Man anskuer noget i lyset af noget andet. Hvordan påvirkes synet på kundskab og praksis, når de ses i lyset af evidensbaseret? Hvad er evidensbaseret i det hele taget for et fænomen? Jeg sigter således efter en mindre bunden tilnærmelse, end hvis evidensbaseret blev forstået som et videnskabeligt problemløsningsparadigme eller et rammeværk, som hentyder om en mere enhedlig, konceptuel opfattelse. Et evidensbaseret perspektiv på kundskab og praksis kan undersøges med udgangspunkt i en lang række aspekter ved fænomenerne. Jeg har valgt at fokusere på områder, hvor jeg vurderer at det er sandsynligt, at det evidensbaserede perspektiv påvirker kundskab og praksis i en retning, som set fra andre ståsteder kan opleves som udfordrende. I denne tekst repræsenterer evidensbevægelsen et evidensbaseret perspektiv.

Problemstillingen præciseres til følgende: Hvordan kan et evidensbaseret perspektiv påvirke kundskab og praksis?

Problemstillingen er således todelt, men det vil ikke være hensigtsmæssigt at gennemføre en streng opdeling af teksten. Begreberne er tæt sammenvævede, med kundskab som handlingsgrundlag for praksis, og forståelsen af praksis som udgangspunkt for både forskning og kundskabsanvendelse. Med tanke på de mulige, evidensbaserede påvirkninger som afdækkes udover i teksten tilstræber jeg alligevel, at de fremstår med en klar tilknytning til det aktuelle fænomen.

Afhandlingen lægger særlig vægt på praksis med udgangspunkt i menneskelig interaktion. Hvilende på Kvernbekk (2015, s. 8) forstås praksis som et systemisk koncept. Et system kan defineres som organiseret kompleksitet som udgøres af interaktivitet mellem dets bestanddele

(von Bertalanffy, 1984, s. 21 ref. i Kvernbekk, 2015, s. 8). Komplexiteten refererer til antallet af bestanddele og kan for eksempel udgøres af ledere, medarbejdere, mål, formål, aktivitet, intentioner, værdier, fysiske rammer og strukturelle forudsætninger (Kvernbekk, 2015, s. 8).

1.4 Litteratur og metode

Jeg har fulgt debatten om evidensbaseret i en pædagogisk kontekst gennem de sidste par år. To punkter har jeg særligt hæftet mig ved; den store variation i brugen af evidensrelaterede begreber og den omfattende interesse for tematikken. Da jeg startede med at søge efter litteratur til denne afhandling var jeg derfor forberedt på, at jeg ville møde et stort udvalg af både begrebsbrug og tekster. Indledningsvis valgte jeg fem tekster til gennemlæsning blandt et større udvalg, hvor titel og abstrakt vidnede om, at de indholdsmæssigt beskæftigede sig med tematik, som jeg var interesseret i at undersøge. Inspireret af Gobos (2004) sneboldmetode til udvælgelse af informanter gik jeg i gennem tematikker og litteraturlister i artiklerne, for at finde de næste tekster til gennemlæsninger og på den måde udviklede min kundskabsbase sig. I valget af tekster har jeg blandt andet lagt vægt på hvor ofte de er refereret, aktualitet i forhold til udgivelsestidspunkt samt fagområde som teksterne tager udgangspunkt i. Jeg har fortrinsvist brugt artikler og ikke bøger, for at opnå en bredere tilgang til feltet. Det er også gennem artikler, at jeg har fundet frem til kortlægninger og konceptnotater. En svaghed ved denne tilnærmelse til litteraturen er, at jeg ikke kan sandsynliggøre en rimelig grad af repræsentativitet i udvalget af tekster. Jeg havde en intentionen om at kompensere for denne svaghed ved at inddrage forskningsoversigter, både med og uden et evidensbaseret perspektiv, men det har ikke været muligt for mig at lokalisere nogen.

For at sikre at de tematikker jeg rejser i forbindelse med evidensbaseret ikke er helt marginale tager jeg primært udgangspunkt i problemstillinger, som er gengangere i den læste litteratur. En del af den litteratur jeg anvender til at belyse og kontrastere disse problemstillinger er hentet udenfor en specifik, evidensbaseret interessesfære. Jeg håber at dette kan bidrage til en nuancering af debatten, fremfor hvis hele argumentationen var bygget op af den del af litteraturen, som stiller sig kritisk til et evidensbaseret perspektiv.

Scott (2006) opererer med fire kriterier for vurdering af tekstanalyse, og det er særlig det ene jeg vil trække frem her; kredibilitet. Det centrale i dette begreb er hvorvidt at den vurderede tekst fremstår troværdig og virkelighedsnær. Som indledningen peger på, og som næste kapitel belyser, er der stor variation i brugen af begreber, både inden for direkte evidensrelaterede begreber men også indenfor for ekstempel metodologiske forståelser. Begrebsmangfoldet komplicerer den pågående debat ganske betydelig, og vurderingen af kredibilitet vil have mange konkrete holdepunkter at angribe. Helheden kan alligevel virke troværdig og virkelighedsnær. Jeg vil løbende fremhæve eksempler på fejlagtig eller upræcis begrebsbrug, men uden en ambition om en udtømmende opstilling.

1.5 Afhandlingens opbygning

Jeg skal diskutere afhandlingens problemstilling på følgende måde; Næste kapitel indledes med at belyse forskellige perspektiver på evidensbegrebet. Derefter følger en kort gennemgang af hvordan evidensbevægelsen er institutionaliseret. Kapitlet afsluttes med et blik på de kardinale elementer i evidensbevægelsen og på nogen af de områder som fremstår som kontroversielle. Formålet er at få det grundlæggende begrebsapparat på plads, samt etablere en overordnet forståelse af grundtrækkene i et evidensbaseret perspektiv, samt belyse fra hvilken samfundsmæssig position evidensbevægelsen har mulighed for at påvirke omgivelserne.

Tredje kapitel beskæftiger sig med kundskabens betydning for praksis og tematikken rejses fra tre forskellige perspektiver. Den første tager udgangspunkt i en omfattende kritik af evidensbevægelsens påståede instrumentelle forståelse af kundskab. Tematikkens principielle karakter bliver belyst gennem Hans Skjervheims ”Det instrumentelle mistaket”. Den næste del af kapitlet introducerer begrebsforståelser fra Aristoteles og Immanuel Kant for at synliggøre sammenhænge mellem kundskabstyper og praksisformer, og etablere en forbindelse mellem forskningsmetodologi, metodik og kundskabstyper. Den sidste del introducerer et påstået kundskabshierarki fra den medicinske praksis, som sammenligningsgrundlag for kundskab, der er udgangspunkt for praksis i en samfundsvidenskabelig kontekst. Formålet med den sidste del er at belyse i hvilken udstrækning evidensbaseret kundskab har lighedstræk med de tre niveauer i hierarkiet.

Fjerde kapitel indledes med at se nærmere på den evidensbaserede kundskabsdannelse med udgangspunkt i systematiske forskningsoversigter. Formålet er at identificere kendetegn ved den producerede forskning, som kan have betydning for hvordan forskningen kan anvendes i praksis samt hvilke muligheder og begrænsninger kundskaben giver praktikerne. Dermed bliver det også interessant at se nærmere på forskningsmetodologi. Tematikken afrundes med en alternativ forståelse af kundskabsdannelsen. Næste interessepunkt griber fat i NPM for at belyse om og hvordan et evidensbaseret perspektiv kan påvirke og påvirkes af et samfundsaktuelt styringskoncept med fokus på mål/middeltankegang. Kardinalpunktet er hvordan en institutionaliseret evidensbevægelse og en effektivitetsorienteret ledelsesstrategi kan have indflydelse på værdivalg, kundskabsproduktion og rammer for praksis. Kapitlets næstsidste del ser nærmere på den evidensbaserede situations- og problemforståelse. Ved hjælp af begreberne ”tame” og ”wicked” problemer synliggøres, om evidensbevægelsen støtter sig til en problemforståelse som forenkler kompleksiteten i praksis på en uhensigtsmæssig måde. Kapitlet afsluttes med at se på den evidensbaserede kundskab og praksis, som den er blevet belyst i afhandlingen, i relation til instrumentalisme, og de moralske konsekvenser som Skjervheim forbinder med anvendelsen i praksis. Den treleddede dialog præsenteres som en kontrast til den instrumentelle tilnærmelse til praksis.

Jeg håber at de udvalgte tematikker i sum kan belyse centrale påvirkninger, som et evidensbaseret perspektiv kan tænkes at have på kundskab og praksis. Afhandlingens sigte er at bidrage til en nuancering af debatten om evidensbaseret og måske pege på områder, som det kan være frugtbart at belyse yderligere. Det sidste kapitel sammenstiller de udfordringer som afhandlingen har identificeret.

2 Evidens og evidensbevægelsen

Evidensbevægelsen bygger på både en gammel tanke og flere nye elementer. Den gamle tanke går på at forskning skal bidrage til praksis. Det første nye element er en meget systematiseret tilnærmelse til forskning og vurdering af fremkomne resultater. Dette understøttes af et andet nyt element, institutionaliseringen. Der er grundlagt nye organisationer, som gennemfører vurderingsprocessen, og som også selv producerer ny evidens i form af meta-analyser og systematiske forskningsoversigter. De nye organisationer udsteder retningslinjer for fagfelterne som både påvirker hvilken forskning der initieres og på hvilken måde at den gennemføres (Hansen, Rieper, & Bhatti, 2006). Evidensbevægelsen, og dermed også det evidensbaserede perspektiv, er en sammensat størrelse og variationsbredden er stor i de holdninger og forståelser som bevægelsen tillægges. Der er et betydeligt spillerum for misforståelser og fejltolkninger. Som optakt til at se nærmere på evidensbaseringsbegrebsmæssige fundament indledes kapitlet med en gennemgang af evidensbegrebet. Grundlaget, kildematerialet, hentes uden for debattens og evidensbevægelsens umiddelbare interessentkreds. Dette efterfølges af et udpluk af evidensbevægelsens egen opfattelse af begrebet, efterfulgt af en række kommentarer om evidensbegrebets brug fra et udvalg af kritikere. Kapitlet fortsætter med en kort oversigt over hvordan evidensbevægelsen er vokset frem og blevet institutionaliseret. Det afsluttes med et uddrag af de kontroverser som udspiller sig i debatten om evidensbevægelsen. Et udvalg af disse vil blive uddybende tematiseret i de efterfølgende kapitler.

2.1 Evidensbegrebet

Indledningsvist kan det være formålstjenstligt med en distinktion mellem kundskab og evidens. Kundskab (knowledge) kan defineres som en berettiget eller begrundet, sand overbevisning. Denne definition bygger på en tredelt forudsætning, som alle skal være opfyldt for at det kan hævdes at A har kundskab om B: i; hvis A har kundskab om B så er B sand, ii; A tror at B er sand, iii; A's tro på B er berettiget. Evidensens rolle er som legitimering af A's tro på at B er sand under punkt ii (Dancy, 1985, s. 23). Hvilke andre roller evidens kan indehave uddybes i de kommende afsnit. I den aktuelle sammenhæng er pointet, at evidens ikke er det samme som kundskab.

2.1.1 Evidens fra et filosofisk perspektiv

Evidens er centralt inden for både epistemologi og videnskabsteori, men det har også en klar tilknytning til praksis. Begrebet bruges inden for en række områder som for eksempel jura, journalistik, politi, historie og arkæologi. I tillæg anvendes det ofte i sammenhænge uden tilknytning til erhvervsområder, som en del af det daglige vokabularium hos den almene borger. I en ikke-filosofisk kontekst favner begrebet over mange forskellige fænomener. Evidens kan være både et mikrofiber i en kriminalsag, en urgammel knogle i en arkæologisk udgravning, et interview med en kildeperson eller et historisk dokument, som sættes i en relation til en overbevisning. Evidens bliver først evidens, når data sættes i sammenhæng med noget. Set fra et filosofisk ståsted kan der tilføjes en række yderligere roller som evidens kan tænkes at fylde. Nogen af disse vil stå i et spændingsforhold med både praksisforståelser og filosofiske betydninger. Andre begrebsforståelser vil vise sig at være komplementære (Kelly, 2014). De fire nedennævnte roller er ikke en udtømmende opstilling.

Evidens som legitimering

I denne sammenhæng er evidensens rolle at underbygge en overbevisning eller legitimere påstande, hypoteser eller teorier. Den legitimerer en påstand som præsenterer sig som mere fornuftig end den ville have gjort uden evidensen. Dette er evidensens grundfunktion. Indholdsmæssigt ligger evidensen tæt op ad begrundelse. I den udstrækning at evidensen retfærdiggør en overbevisning, er det den totale evidens som trækkes ind. Hvis evidens E støtter hypotese H isoleret set, er det ikke ensbetydende med at det retfærdiggør at tro på H . I tillæg kan der være evidens E' som gør at det ikke kan begrundes fornuftsmæssigt at støtte H , når både E og E' foreligger (Kelly, 2014). Tankespind som dette kan fortsættes i det uendelige. Den relationsmæssige kompleksitet, som kan udvikles mellem en hypotese og evidens, er en af årsagerne til fejlslutninger, når den enkelte skal vurdere respons på evidens. Et videre aspekt som bør nævnes er, at støtte til en hypotese ikke udelukkende afgøres af hverken den foreliggende evidens eller den totale evidens. Vurderingen af hypotesens plausibilitet påvirkes også af, hvorvidt der findes andre konkurrerende hypoteser som evidensen potentielt ville kunne støtte (Kelly, 2014).

En nuancering af evidensbegrebet kan hentes i distinktionen mellem førsteordens-evidens (E^F) og højereordens-evidens (E^H). Førstnævnte E^F siger noget direkte om hypotesen H , mens E^H siger noget om karakteren til E^F eller et subjekts kapacitet og disposition for at respondere

rationelt til E^F . En eksemplificering kunne være en række primærstudier E^F som undersøger et tiltags effekt på læsefærdigheder. En forsker producerer en sammenfatning og en vurdering, en syntese, af alle primærstudierne E^F som bliver til en ny systematisk forskningsoversigt E^H . E^H bliver i denne forståelse ny evidens om E^F og muligvis også for selve H. Dette er særlig aktuelt i situationer hvor et individ ikke har indsigt i E^F eller kompetence til at tolke data (Kelly, 2014). Kelly (2014) udlægger det sådan: ”*The general lesson is that high-order evidence sometimes serves as evidence that should make a difference not only to what one believes about the first-order evidence, but also to one’s beliefs about the world itself.*” (s. 10).

Rationelle tænkere bruger evidensen

Her er evidens kardinalpunktet for den rationelle aktør. Når individet er rationelt, responderer det på en passende måde på den foreliggende evidens. Det vil sige at ens opfattelser reflekterer ens evidens på det givne tidspunkt. Relevante ændringer i evidensen vil også medføre revidering i opfattelser. Rationel handling er ingen garanti for at handle korrekt, evidensen kan være misvisende og føre til forkerte overbevisninger. En betydelig del, hvis ikke hele ideen, bag den rationelle handling, hviler på en antaget forbindelse mellem det der er rationelt og det der er sandt, selvom sidstnævnte er et omdiskuteret begreb. Sat på spidsen kan man forestille sig en situation hvor det rationelle og det falske sameksisterer (Kelly, 2014):

”[...] one might worry that a view according to which perfectly following one’s evidence is compatible with a more or less completely mistaken view of one’s situation threatens to render obscure why following one’s evidence would be a good thing to do relative to the goal of having true rather than false beliefs.” (s. 8).

Den rationelle handling er underlagt et normativt grundlag, en opfattelse eller en overbevisning. En usand opfattelse kan hvile på evidens som er falsk eller fejltolket. Handler aktøren i dette tilfælde rationelt efter sin opfattelse er handlingen både rationel og falsk.

Evidens som guide til sandheden

Evidens E kan både tale for og imod en hypotese H. Hvis E bidrager til at bekræfte H kan man tale om tegn på verifikation. Taler E imod H kan hypotesen helt eller delvist falsificeres af den respektive evidens. En central funktion for evidens er at belyse noget, som uden ikke ville have fremstået med tilsvarende tydelighed (Kelly, 2014). I kontekst af individets forhold

til omverdenen kan evidens ses som erfaringer som bekræfter eller afkræfter hypoteser eller antagelser om verden: "[...] *evidence seems to play a mediating role vis-a-vis our efforts to arrive at an accurate picture of the world: we seek to avoid believing what is false by means of not holding beliefs that are not well-supported by evidence.*" (Kelly, 2014, s. 11). Et tankeeksperiment kan tydeliggøre evidensens rolle i dette scenarie: Al evidens består nu af fakta, ingen sand proposition er inkonsistent med fakta, alle propositioner som ikke stemmer med evidensen kan falsificeres. Ved at vide noget om hvilke faktorer som er repræsenteret i den samme type situation vil det tilsvare muligheden for at afdække verden skridtvis: "*When the evidence relation is construed in this way, investigating it is of a piece with investigating the world itself.*" (Kelly, 2014, s. 12). I dette scenarie går E fra at være evidens for H til at være pålidelig indikator for H, men det hviler på en forudsætning. Nemlig at den som observerer E har kendskab til sammenhængen mellem E og H. I generelle termer kan man sige at hvorvidt individet er i stand til at få ny information fra et konkret stykke evidens afhænger af ens baggrundsviden på det aktuelle tidspunkt. Sagt med andre ord; fra at E understøtter hypotesen H går man til at E understøtter H forudsat tilstedeværelse af baggrundsteori T (Kelly, 2014).

Evidens som neutral mægler

Evidens hæftes ofte sammen med ønsket om objektivitet. Det objektive består i at man lader overbevisninger og handlinger blive guidet af evidens i modsætning til styret af ideologi, fordomme eller tradition. I det omfang at mennesker og institutioner er objektive over tid, bliver det rimeligt at antage at overbevisninger nærmer sig hinanden. Dette sker fordi efterhånden som evidens bliver delt og akkumuleret bør der danne sig en konsensusforståelse som er grundlag for at tidligere modstridende opfattelser nærmer sig hinanden. Evidens får i denne forståelse rollen som en neutral mægler, hvor begrænsningerne for at nå teoretisk enighed kun sættes af tekniske forbehold og manglende opfindsomhed i at designe objektive undersøgelser, hvor alle kan enes om evidensens karakter og vidnesbyrd. Ikke alle er enige i at evidens nødvendigvis har denne rolle, og Thomas Kuhn er en blandt flere fremtrædende forskere som har problematiseret denne udlægning. Han mener at to forskere med samme teoretiske indsigt og samme adgang til evidens kan have helt modsatrettede vurderinger af i hvilken grad data støtter en hypotese, og fortsat begge være rationelle i hver deres overbevisninger. Rationalitet skal ses relativt til et paradigme/normsæt, og de to forskere kan gøre deres vurderinger under hver af deres forskellige normative tænkesæt (Kelly, 2014).

2.1.2 Evidens fra evidensbevægelsens perspektiv

David H. Hargreaves er en af de tidlige og markante fortalere for brugen af evidens i samfundsvidenskaben og skriver fra en uddannelseskontekst. Med udgangspunkt i medicinen peger Hargreaves (1997, s. 407) på, at det er muligt at anlægge to forskellige perspektiver på behandling. En læge, den uerfarne, behandler en diagnose ved at følge et regelsæt, mens den erfarne læge behandler en patient med de tilpasninger som en kontekstuel forståelse tilsiger. Kontekstuelle faktorer kan være historiske og kulturelle rammer, sociale relationer, magtstrukturer og den oplevede, aktuelle situation. Dette er muligt, siger Hargreaves (1997, s. 408) fordi forskningen, som behandlingen støtter sig til, er bygget op af tre niveauer. Det første niveau i bunden er naturvidenskaberne og særlig biologi. Oven på denne kundskab bygges ny kundskab som har udgangspunkt i medicin og klinisk praksis. Det øverste niveau koncentrerer sig om, hvad der virker i praksis i en medicinsk kontekst. På dette niveau er det ikke generaliserbare observationer der står i forgrunden, men det unikke og meningsskabende for hver enkelt patient, som kan rumme den menneskelige aktør der træffer beslutninger ud fra egne opfattelser i komplekse situationer. Hargreaves hævder således at kundskabsgrundlaget i medicinen på det øverste niveau håndterer kontekstuel afhængighed, som det også kendes fra samfundsvidenskaberne og humaniora. Evidensens rolle forstås som underbyggende for disse kundskabstyper. Hargreaves (1997; 1999) går ikke ind i debatten omkring hvordan forskningsmetoderne, som anerkendes i evidensbevægelsen og som inkluderes i de systematiske forskningsoversigter, egner sig til at nærme sig denne type problemstillinger. Næste kapitel vender kort tilbage til dette punkt.

Denise Rousseau (2012) som er en af de meste tydelige fortalere inden for evidensbaseret ledelse beskriver det centrale som ”[...] *the systematic, evidence-informed practice of management, incorporating scientific knowledge in the content and process of making decisions.*” (s. 3). Særlig interessant er den omfattende indsnævring af hvad der regnes som videnskabelig kundskab: “*Scientific knowledge is distinct from other forms of knowledge. It is based on controlled observations, larges sample sizes (N), validated measures, statistical controls, and systemically tested and accumulated understandings of how the world works (i.e., theory).*” (2012, s. 5). Jeg mener at denne udlægning af videnskabelig kundskab begrænser begrebet på en u hensigtsmæssig måde, ved i praksis kun at anderkende kvantitative data fra særlige forskningsdesign. Samme forfatter har i et andet selskab (Rousseau, Manning, & Denyer, 2008) ved en tidligere lejlighed defineret videnskabelig evidens som: “*Scientific*

evidence is knowledge derived through controlled test and observation.” (ss. 480-481). I dette citat ses at evidens sættes lig med kundskab. Set i lyset af kundskabsdefinitionen fra forrige kapitel mener jeg at dette er en sammenblanding af begreber. I samme tekst fremhæves en forklaring af hvad videnskaben beskæftiger sig med fra Bogen & Woodward (ref. i Rousseau, Manning, & Denyer, 2008): *”Science seeks general knowledge, explanations that make useful predications about a common reality in a replicable fashion. It creates theories that explain regularities in our natural and human-made world.”* (s. 481). Her er det værd at fremhæve to ting ved denne udlægning. For det første at det er den generelle kundskab, det nomotetiske, som er videnskabens sigte. For det andet at videnskaben søger forklaringer (explanations) og ikke årsager (causes). Den forsøger altså ikke bare at påvise kausale forbindelser men også at kunne forklare dem. Hvorvidt de forskningsmetoder som anvendes i evidensbevægelsen er egnede til netop at komme med forklaringer, bliver tematiseret i et senere afsnit. Fra samme fagfelt kommer denne udlægning af kundskaben i evidensbasering:

We believe that facing the facts and truth about what works and what doesn't, understanding the dangerous half-truth that constitute so much conventional wisdom about management, and rejecting the total nonsense that too often passes for sound advice will help organizations perform better. (Pfeffer & Sutton, 2006, s. 12).

Med henvisning til den indledende redegørelse af evidensbegrebet stiller jeg her spørgsmålstejn ved, hvorvidt og i hvilken udstrækning evidens kan udgøre ”facts and truth” om hvad der virker. Ses denne begrebsbrug i lyset af afsnittet ”Evidens som neutral mægler” ville det være rimeligt at antage, at praksisfeltene viste tendens til øgende konsensus omkring anvendte interventioner. Den litteratur som er gennemgået for at forfatte den afhandling, viser ikke tegn, som tyder på dette. Derfor vil det måske være mere nærliggende at se evidensens rolle som støtte til en påstand om at noget virker og ikke som fakta. Kitson, Harvey & McCormack (1998, s. 150) læner sig op af Sackett, Rosenberg, Gray, Haynes & Richardson (1996, s. 312) beskrivelse af evidens når de drøfter evidens i en sygeplejekontekst. Begrebet får i denne forståelse en tredimensionel karakter og omfatter en kombination af forskning, klinisk ekspertise og patientens valg. Dermed lægges der op til en bredere forståelse af begrebet end mange steder ellers inden for evidensbevægelsen i samfundsvidenskaberne. Et eksempel på indsnævringen i en samfundsvidenskabelig kontekst kan hentes fra Dansk Clearinghouse (2013, s. 5), som hævder at en konklusion baseret på evidens understøttes af den bedste, altså mest pålidelige og relevante, tilgængelige information. Mindst to indvendinger mod denne forståelse virker oplagte. For det første er ”bedste” langt fra entydigt

definerbart, hvilket gør rangering arbitrær. Det bedste for hvem og i hvis vurdering? Hvilken evidens er inkluderet og hvis noget er valgt fra, med hvilken ret? Den anden indvending retter sig mod forståelsen af at evidens kan tolkes entydig i konklusioner. Med en parallel til det juridiske system vil samme evidens kunne tolkes fordelagtigt af både anklager- og forsvarer alt efter hvilket lys og kontekst den ses i sammenhæng med. Videre henvises også til den tidligere nævnte reference til Kuhns paradigmeafhængige rationalitet.

I et fælles notat fra Danmarks Pædagogiske Universitet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling samt Undervisningsministeriet (ref. i Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, 2013) omtales en hovedudfordring i uddannelsessektoren for politikere og praktikere det stadigt voksende behov for "[...] sikker, kvalificeret viden." (s. 4). Dette notat lagde grundlaget for etableringen af Dansk Clearinghouse. Jeg mener at det virker betænkeligt at referere til viden som "sikker" med en moderne forståelse af videnskab. Med fremvæksten af oplysningstiden i slutningen af sekstenhundredetallet blev søgen efter sikker viden forladt, til fordel for en probabilistisk videnskabsforståelse, som stort set opererer med sandsynligheder. Utdanningsforbundet (2008, s. 12) opsummerer i deres kortlægning med at evidensbegrebet inden for evidensbevægelsen hviler på definerede arbejdsmetoder, som skal sikre en efterrettelig og systematisk kundskabsudvikling om effekter af tiltag og metoder. Det grundlæggende spørgsmål som driver processen, er at finde ud af hvad der virker hvornår og hvad der ikke virker. Næste afsnit præsenterer et udvalg af kommentarer og indvendinger som kritikere har rettet mod forståelsen og anvendelsen af evidensbegrebet.

2.1.3 Evidens fra et kritisk perspektiv

Det skandinaviske begreb evidens bliver ofte misforstået, og tillagt en fejlagtig betydning ved oversættelsen fra det engelske begreb "evidence" (Månsson, 2003, s. 77). Ordet stammer oprindeligt fra latin, "ex videre", og betyder "at se ud fra". Man kan sige at evidens er det rationelle grundlag, som en argumentation bygger på (Utdanningsforbundet, 2008, s. 12). Når det skandinaviske udtryk evidens forbindes med bevis og fakta, henføres til det engelske udtryk "proof". Proof indikerer hårdhed og uigennemtrængelighed i bevisernes styrke, og har en anden kvalitativ tyngde end evidence som er "tegn på", "spor efter", "belæg for" eller "vidnesbyrd om" (Hansen, Rieper, & Bhatti, 2006, s. 13). En måde at se forskellen på er, at man med evidence kan opbygge proof. Evidensbegrebet fremstilles ofte som modstykket til mangelfuldt, underbyggede synspunkter (Utdanningsforbundet, 2008, s. 12). Når

evidensbegrebet anvendes inden for en specifik kontekst, for eksempel jura, humaniora eller samfundsvidenskab, bliver det yderligere tillagt en grad af egenart i indholdsdefinition (Hansen, Rieper, & Bhatti, 2006, s. 13). Også inden for hvert fagområde er der variationer (Utdanningsforbundet, 2008, s. 13). En vigtig distinktion går mellem evidensbaseret kundskab og evidensbaseret praksis (Ekeland, 2007, s. 10). Førstnævnte er at anse som et nyere begreb, men med et allerede kendt indhold. I et kundskabshierarki kan niveauerne skitseres ved, at kundskabsbaseret favner mere end forskningsbaseret. Forskningsbaseret er mere end evidensbaseret, og erfaringsbaseret er meget mere end evidensbaseret. Evidensbaseret kundskab er i dette lys et mindre udsnit af en samlet kundskabsmasse (Utdanningsforbundet, 2008, s. 13). Det sidste af de to begreber, evidensbaseret praksis, er i færd med at etablere sig som et nyt paradigme, hvor evidensbaseret kundskab har monopol på at levere forskningsbaseret kundskab til praksis (Oakley, 2002, s. 284; Steinholt, 2009, s. 58; Utdanningsforbundet, 2008, s. 13). Dette er et af de punkter som bliver mere indgående diskuteret længere fremme i teksten.

Mange forskere tilskriver oprindelsen af evidensbasering til medicinen (Marthinsen, 2004, s. 291) En bredt anerkendt definition i dette fagfelt kommer fra Sackett m.fl. (1996):

Evidence based medicine is the conscientious, explicit, and judicious use of current best evidence in making decisions about the care of individual patients. The practice of evidence based medicine means integrating individual clinical expertise with the best available external clinical evidence from systematic research. By individual clinical expertise we mean the proficiency and judgment that individual clinicians acquire through clinical experience and clinical practice. (s. 312).

Det er tankevækkende, at denne definition fra medicinen inkluderer flere komponenter end flere af de andre forståelser, som er taget frem i dette afsnit. Særlig er det værd at bemærke, at klinisk erfaring og praksis er medtaget som udgangspunkt for færdigheder og vurderinger.

Med udgangspunkt i disse begrebsforståelser kan man med Marthinsen (2004, s. 292) sammenfatte med at evidensbasering, for eksempel evidensbaseret praksis, ikke må opfattes som bevisbaseret praksis, men som en praksis, hvor det er tegn på en efterrettelig effekt. Kvernbekk (2015, s. 13) tilbyder en vigtig præcisering ved at evidens står i en støtterelation til en teori eller hypotese, og det er denne påstand som evidensen støtter. Med Kvernbekk (2015) egne ord: *"Evidence is a servant; it provides us with good reason to believe that the claim is true. It is the claim that we implement, and in the case of EBP this is a causal claim."*

(s. 13). I dette citat ses også evidensens legitimeringsfunktion som redegjort for tidligere i kapitlet.

2.2 Evidensbevægelsen

2.2.1 Fremvækst og institutionalisering

De fleste forskere tilskriver evidensbevægelsens arnested til det medicinske fagfelt. Feltet har en lang tradition for systematisk evaluering af interventioner, som daterer sig tilbage til det 18. århundrede. I nyere tid er det særlig Archie Cochranes artikler fra 1970'erne som for alvor satte fokus på, at kundskabsbasen inden for medicinen var blevet så betydelig, at en gennemgribende systematisering var påkrævet for at kunne prioritere den meste effektive intervention. Dermed skulle en efficient udnyttelse af knappe ressourcer sikres (Hansen, Rieper, & Bhatti, 2006, s. 21-22). Effektivitet handler om at gøre den rigtige ting, mens efficiens vedrører at gøre ting rigtigt (Oxford Learner's Dictionary, 2015). Har du identificeret den rigtige intervention og udfører den helt korrekt, er handlingen både effektiv og efficient. Mængden af kundskab i videnssamfundet gør det problematisk for praksisfelterne generelt at holde sig ajour med forsknings- og evalueringresultater. Dette fører til at der opstår forskelle indad i fagfelterne på valgte eller foretrukne interventioner, anvendt dokumentation og vægtlagte traditioner. Sagt med andre ord, opstår der kvalitetskløfter i opfattelsen af hvad der er god praksis. Det er kløften mellem forskning og praksis, som evidensbevægelsen forsøger at bygge bro over, og virkemidlet er primært såkaldte ”systematiske forskningsoversigter” (Hammersley, 2001, s. 544; Hansen, 2007, s. 8). Oversigterne er et eget tema i et senere kapitel. Udtrykket, systematiske forskningsoversigter og systematic reviews, forbeholdes den type oversigter, som har et evidensbaseret udgangspunkt. Begrebet forskningsoversigter, uden yderligere specificering, anvendes om oversigter i en generel betydning. Arbejdet med at producere systematiske forskningsoversigter blev institutionaliseret inden for medicinen gennem oprettelsen af Cochrane Collaboration i 1993, og organisationen har siden udarbejdet mere end 4.000 oversigter inden for et mangefold af medicinske problemstillinger (Utdanningsforbundet, 2008, s. 10). Cochrane Collaboration har i dag regionale centre over hele verden og mere en 50 reviewgrupper, som arbejder med udformning af systematiske forskningsoversigter. Evidensbaseret medicinsk forskning er kontroversielt inden for eget fagfelt (Hargreaves, 1996, s. 412; Pawson, 2006, s. 38).

Parallelt med udviklingen inden for medicinen, voksede interessen for evidensbaseret også inden for andre fagområder, særligt inden for kriminologi, uddannelse og socialt arbejde. I slutningen af 1990'erne blev arbejdet med systematiske forskningsoversigter for alvor institutionaliseret inden for de tre respektive felter gennem oprettelsen af Campbell Collaboration. Organisationen er ikke verdensomspændende endnu, men har vundet betydelig indflydelse i de nordiske lande. Cochrane og Campbell er nært beslægtet og benytter blandt andet samme proces og udvælgelseskriterier i arbejdet med systematiske forskningsoversigter (Hansen, Rieper & Bhatti, 2006, ss. 64, 76; Marthinsen & Tjelflaat, 2003, s. 3). Der eksisterer mange andre evidensorganisationer på verdensplan, men disse to er de mest internationalt kendte (Utdanningsforbundet, 2008, s. 10).

På socialområdet i Norge er det Kunnskapssenteret som fungerer som national koordinator for produktionen af systematiske reviews. I Danmark blev arbejdet institutionaliseret i 2002 med etableringen af Nordic Campbell Center på Socialforskningsinstituttet (Hansen, Rieper, & Bhatti, 2006, s. 63, 65). Evidensbevægelsen inden for uddannelsesområdet er stærkt påvirket og drevet af Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD, som gennem Centre for Educational Research and Innovation udarbejder landerapporter. Rapporterne fokuserer på forskningskapacitet og svage forbindelser med forskning, politik og praksis. Nordic Campbell Center arbejder også med uddannelse i tillæg til socialt arbejde på nordisk niveau. Videre blev der i Danmark i 2006 etableret et center som arbejder med evidensbaseret uddannelsespolitik og praksis under Danmarks Pædagogiske Universitet med navnet Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (Hansen, Rieper, & Bhatti, 2006, s. 89, 91).

Internationalt og i nordisk regi har evidensbevægelsen et betydeligt fodfæste. En dansk kortlægning (Hansen, Rieper, & Bhatti, 2006) som kun fokuserer på medicin, socialt arbejde og uddannelse beskriver 30 enheder som producerer eller bestiller systematiske forskningsoversigter. Evidensbevægelsen præsenterer sig som primært rettet mod praksis, hvilket i sig selv ikke er hverken nyt eller kontroversielt. Det nye i denne sammenhæng er selve institutionaliseringen og oprettelsen af en professionel tjeneste som både vurderer og producerer evidens. Evidensbevægelsen fremstår som godt positioneret inden for en række områder til at påvirke både kundskabsdannelse, praksis og politik.

2.2.2 Det centrale i evidensbevægelsen

Analogt til evidensbegrebet er også evidensbevægelsen selv præget af forskelligartede opfattelser af hvad der udgør kernen i bevægelsen og hvilken rolle evidensbaseret kundskab skal have for praksis (Webb, 2001, s. 60). Utdanningsforbundet (2008, s. 5) foreslår at det centrale i evidensstanken er at finde ud af ”hvad der virker” og anbefale dette til politik og praksis. Hansen (2007, s. 9) ligger tæt op af dette med et udsagn om at hovedsigtet er at skabe overblik over en stadig stigende vidensmængde. Biesta (2007) har denne forståelse: *”Central to evidence-based practice is the idea of effective interventions. Evidence-based practice conceives of professional action as intervention and looks to research for evidence about the effectiveness of interventions”* (s. 7).

Et vigtigt point er at evidensbevægelsens betydelige momentum i politiske og administrative kredse er, at den tilsyneladende gennemsigtighed i hvad der virker og ikke virker egner sig godt som prioriteringsværktøj i udviklingen af mange forskellige sektorer i det offentlige. Hansen (2007) hæfter evidensbevægelsen sammen med NPM og effektivitetsreformer. Martinsen (2005, s. 16) forbinder den med bedriftsøkonomisk tankegang. Disse forbindelser uddybes i et eget kapitel senere i afhandlingen. Webb (2001, s. 60) peger også i retning af politisk indflydelse og påvirkningskraft over for praksisfeltet. Videre ses evidensbevægelsen som resultatet af en sammenstrømning af fem forskellige kilder; i: behavioristisk, social arbejde, ii: medicinsk- og helsefaglig forskning, iii: positivistisk og empirisk forskning, iv: øget indflydelse fra evalueringsforskning på effektivitet i praksis, v: statslige og administrative politikker med målsætningen om at fremme en ”performance-kultur”, hvor kvalitetskontrol og effektivisering står centralt. Flere af Webbs punkter finder således genklang hos andre forskere, men inddragelse af behaviorisme og positivisme er nye tilføjelser. Webb tilbyder desværre ikke nogen uddybning af hvad han præcist forbinder med positivisme, men begge punkter vil kort blive berørt længere fremme i teksten. Selv samler Webb (2001) de fem kilder med denne betragtning: *”The common thread which connects these five influences is the idea that a formal rationality of practice based on scientific methods can produce a more effective and economically accountable means of social service”* (s. 60). Sagt med andre ord ses det styrende mål eller den styrende værdi for den rationelle intervention som effektivitet og transparens. Grimen (2009, s. 93) fremhæver evidensbevægelsen som et politisk projekt, som potentielt kan kontrollere professionsudøvere og deres brug af skøn i beslutninger. Samtidig påpeges at der hos fortalere er delte

opfattelser af hvilken rolle skøn skal have i beslutninger og Grimen (2009, ss. 93-94) henviser til fire muligheder som han har identificeret i litteraturen; at evidensbaseret praksis skal erstatte skøn, at det skal komplimentere skøn, at det skal informere skøn eller at evidensbaseret praksis skal udvikle en helt ny type skøn. Det er vigtigt at gøre klart, at man på dansk og norsk traditionelt ikke skelner mellem henholdsvis profession, erhverv og yrke. I løbet af de sidste dekader har dette ændret sig, og i flere sammenhænge tillægges begrebet profession det engelske meningsindhold, hvor begrebet knyttes til bestemte erhverv med lang uddannelse, og som hviler på en specifik kundskabsbase for den enkelte profession (Steinsholt, 2009, ss. 54-55). I denne sammenhæng skelnes ikke skarpt mellem erhverv og profession medmindre det eksplicit fremgår, da fællesnævneren på tværs i denne afhandling er menneskelig interaktion som en væsentlig del af erhvervsudøvelsen.

I samme tråd om evidensens rolle kan tilføjes at Frost (2002, s. 39) hævder at man kan forestille sig bredden i tilnærmelser som et kontinuum, der spænder fra "evidence-led" til "evidence-based". Jo tættere man kommer på den evidensledede fraktion, jo større tendens mener forfatteren der er til at overforenkle komplekse sammenhænge. Hargreaves (1999, s. 246) har samme forestilling, men benævner polerne med "evidence-based" til "evidence-informed". Et sidste punkt som bør fremhæves er evidensbevægelsens kritik af den samfundsvidenskabelige forskning. Forskningen bliver opfattet som fragmenteret, indadskuende og distanceret fra praksisfeltet, og står i kontrast til forskning inden for naturvidenskaberne som i meget højere grad påstås at være sammenhængende, kumulativ og relevant for praksisfeltet (Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, 2013, s. 4; Evans & Benefield, 2001, s. 528; Hargreaves, 1999, s. 242). En af de centrale opgaver for evidensbevægelsen ses som at skabe sammenhæng i denne eksisterende forskning gennem de systematiske oversigter, samt at gøre det enklere at dirigere ny forskning.

Selvom dette er et meget smalt udpluk fra litteraturen, kan man sammenfatte hovedlinjerne i evidensbaseret praksis med, at de udspringer af stadig stigende kundskabsmængde og deraf følgende behov for at systematisere og skabe overblik. Praksisfeltet skal med enkle greb kunne identificere interventioner med dokumenteret effekt. Forskningen fokuseres derfor på oplæg, som egner sig til at sige noget om kausale relationer. Hvordan praksisfeltet forvalter deres mandat er i mange sektorer også i politisk interesseområde. Evidensbaseret forskning egner sig godt til at begrunde politiske valg af interventioner for praksis, hvor dokumentering af effektivitet står højt på ønskelisten, og hvor interventionerne har standardiserede processer

som er enkle at kontrollere. Dette frygter skeptikerne, blandt mange andre indvendinger, kan medføre at adgangen til at udøve et professionelt skøn begrænses eller bortfalder, og at forskningen begrænses til den type som ser på kausale forbindelser og effekten af disse.

2.3 Debatten om evidensbasering

Utdanningsforbundet (2008, ss. 15-19) peger i deres kortlægning på tre områder der debatteres om. Det første område er metode og bygger på, at forståelsen og anvendelsen af evidensbegrebet er hentet fra det medicinske fagfelt, og det har derfor en stærk naturvidenskabelig forankring. I tråd med Webbs positivisme ovenfor kan jeg også her bemærke, at der ikke følger en forklaring med på, hvad denne forankring består af eller hvad det præcist betyder. Overføringen til særligt det samfundsvidenskabelige felt, anses af skeptikere som problematisk, og det har skabt grobund for en genåbning af tidligere tiders paradigmediskussioner. Særlig er det metodekravene for at producere forskningsbaseret kundskab som provokerer opponenterne. Det andet området som fremhæves vedrører forholdet mellem evidensbaseret kundskab og praksis. Skeptikerne fremfører en tosidig kritik, hvor den første går på at videnskaben (evidensbaseret) skal diktere praksis fra et ståsted som mangler blik for den kontekstuelle betydning. Den anden side af kritikken handler om at videnskaben overskrider sit eget grundlag og bliver til ideologi, når den går fra at beskæftige sig med hvordan noget er, til hvordan noget bør være. Det sidste af de tre kritikområder drejer sig om nytteperspektivet og udspringet af NPM, hvor fokus er standardiserede værktøjer og resultater som er målbare. Det hævdes at effektivitetsperspektivet kræver kategoriske løsninger på problemer, som først skal besvares normativt. Heldal (2014, s. 53) nuancerer det førstnævnte område ovenfor fra en ledelseskontekst med påstanden om, at evidensbevægelsen forestilling om en omfattende og kodificeret kundskabsbase bygger på et naturvidenskabeligt ideal. Ledelse består af forhold som ikke lader sig kvantificere på samme måde, og at tydelige, kausale årsagsforhold sjældent optræder i samfundsvidenskaberne. Alle tre kritikområder bliver diskuteret mere indgående i de kommende kapitler.

Frost (2002, s. 41-46) præsenterer fire områder som særligt problematiske. Det første refererer til evidensbegrebets forskelligartede indholdsdefinitioner, samt det snævre udvalg af metoder som anerkendes i evidensbevægelsen. Han opsummerer punktet med at evidens i samfundsvidenskaberne ofte er situeret og kontekstuel, samt afspejler den fagteoretiske skole eller paradigme som forskeren støtter sig til. Næste punkt drejer sig om implementering i

praksis. Selv med evidens som anerkendes, mener Frost ikke, at den kan være afgørende i en praksissituation, fordi man ikke uhindret og pr. automatik kan bevæge sig fra det generelle til det specifikke. Mange andre hensyn må inddrages, blandt andet muligheden for at finde frem til evidensen, at der ikke findes evidens til de mange hundrede mikrobeflutninger som professionelle træffer hver dag, samt evidensens/påstandens overensstemmelse med beslutningstagerens tavse kundskab baseret på tidligere erfaringer. Tavs kundskab kan beskrives som den del af kundskaben, som mennesket ikke formår at artikulere, og som har et praktisk aspekt (Polyani, 1973, s. 88). Her bemærkes at tavs kundskab ikke nødvendigvis er hverken korrekt, passende for situationen eller til stede. Videre kan det også tænkes, at den kausale påstand kan udfordre etablerede opfattelser som er funderet på common-sense, men som ikke nødvendigvis repræsenterer en frugtbar tilnærmelse til praksis. Tredje område diskuterer forholdet mellem evidens og værdier. Frost (2002, s. 41-46) fremfører at problemstillinger i socialt arbejde ikke kan defineres værdineutralt, at standardiserede interventioner ikke giver rum for at respondere på unikke forhold i situationen, samt svaret på spørgsmålet om hvad der virker i den konkrete situation er et værdispørgsmål, og ikke et teknisk. Sidste tema belyser at der ikke er plads til et relationelt forhold mellem den professionelle og modtageren, når interventionen er fastlagt på forhånd efter et effektivitetsmål. Frost mener at den professionelle praksis skal forhandles og helst samtykkes, ikke instrumentaliseres og teknificeres. Også Frosts fire problematiske områder vil blive uddybende tematiseret i de næste kapitler.

Oakley (2002) beskæftiger sig med problemstillinger knyttet til evidensbaseret generelt inden for samfundsvidenskaberne. Hun eksemplificerer med udgangspunkt i uddannelsessektoren, og repræsenterer et forbeholdent, men positivt ståsted. Fire overordnede udfordringer fremhæves (Oakley, 2002, s. 281). Den første vedrører hvorvidt der er og bør være forskelle mellem medicinsk praksis og andre professioner. Den næste problemstilling drejer sig om at reducere bias i forskning ved at vælge andre forskningsdesigner. Oakley (2002, s. 282) mener, at det er bekymrende at meget af den tilgængelige empiriske forskning inden for uddannelsesområdet er baseret på små, kvalitative studier, hvor meget af den potentielle værdi afhænger af praktikerens skøn i anvendelsen, samt at interventioner ofte ikke evalueres i eftertiden. Som bedre alternativer fremhæves forskellige varianter af eksperimentelle forskningsdesign, som for eksempel Random Controlled Trials (RCT). Dette design inddeler forskningsobjekter i grupper baseret på tilfældighed, og kun en del af grupperne udsættes for den egentlige intervention. De øvrige modtager enten ingen

intervention eller en neutral intervention (Pettigrew & Roberts, 2006, s. 61-62). Hargreaves (1997, s. 413) peger også i den retning, og tilføjer at det medicinske fagfelt har formået at finde gode løsninger på de etiske og praktiske problemer, som dette design ofte bærer med sig med en menneskelig forsøgsgruppe. Oakleys (2002, s. 283) tredje udfordring går i samme metodiske retning og handler om anvendte kvalitets- og udvælgelseskræterier for studier som vurderes inkluderet i forskningsoversigter. Her fremhæves at kriterier for kvantitative studier i meget højere grad hviler på konsensuale opfattelser bredt i fagfelterne men at kvalitative studier er meget mere problematiske at vurdere. RCT studiers begrænsninger bliver kort drøftet i næste kapitel i forbindelse med grundlaget for de systematiske forskningsoversigter. Det sidste punkt vedrører faren for at evidensbevægelsen aldrig opnår dens potentiale, fordi den akademiske verden bliver begravet i en metodologisk og metodisk paradigme krig. Skrefsrud (2010, s. 21) skriver i en norsk, skolepædagogisk kontekst, og peger stort set i samme retning som Oakleys (2002) tre første punkter. En række andre forskere (Davies, 1999, ss. 109-110; Gilgun, 2005, s. 59; Hargreaves, 1996, s. 2; Steinsholt, 2009, ss. 61-62; Utdanningsforbundet, 2008, s. 15; Webb, 2001, s. 59) beskæftiger sig med beslægtede eller samstemmende temaer i deres artikler. Disse er skrevet inden for forskellige fagområder og med vel så forskellige udgangspunkter i forhold til den generelle vurdering af evidensbevægelsens relevans og potentielle fremtidige betydning inden for de respektive felter. Et af de tilbagevendende temaer er de systematiske forskningsoversigter, som produceres af evidensbevægelsen og det grundlag de hviler på. Næste kapitel ser nærmere på problemstillinger som knytter sig til denne type oversigter.

2.4 Opsummering

Evidensbegrebet bruges på forskellige måder, både inden for og uden for evidensbevægelsen. Den grundlæggende funktion i en videnskabelig kontekst er som legitimering af en påstand. Når evidens retfærdiggør en overbevisning, vil det oftest være den totale evidens som bliver trukket ind i vurdering af påstanden. Videre vil påstandens plausibilitet også kunne påvirkes af hvorvidt der findes konkurrerende påstande som evidensen potentielt ville kunne støtte. Set fra evidensbevægelsens ståsted, er evidensens primære rolle at støtte kausale påstande om interventioners effekt eller manglende effekt. Det er "what works" som er omdrejningspunktet, identificering af den effektive intervention og tilrettelægning af den efficiente replikation. Troen på den effektive intervention er ikke i sig selv kontroversiel, men

en grundforudsætning for at interventioner har et formål i praksis. Det er grundlaget for at sige noget om effekten, der er omstridt. En central distinktion fremhævet af den kritiske fløj i debatten om evidensbevægelsen går netop på evidensbaseret forskning og evidensbaseret praksis. Der er væsensforskkel mellem det at finde evidens for en påstand gennem forskning og det at bruge påstanden i praksis. En vigtig sproglig præcisering er, at evidens ikke er det samme som hverken kundskab eller bevis, og at det er interventionen/påstanden/hypotesen som implementeres og ikke evidensen. Der er klare tegn i litteraturen på at evidensbegrebets tillagte udsagnskraft har stor variationsbredde.

3 Kundskabens betydning for praksis

3.1 Det effektive som ideal

Frost (2002, ss. 46-47) hævder, at den væsentligste forskel mellem medicinsk praksis og samfundsvidenskabelig praksis inden for eksempelvis pædagogik, socialt arbejde og vejledning, er den menneskelige faktor. Her handler den professionelle rolle om at genkende, anerkende og ivaretage den menneskelige subjektivitet, og respondere med en form for partnerskab eller fællesskab. Han mener således at professionel praksis skal forhandles, argumenteres over, og enes om når det er muligt, men at evidensbevægelsen ikke giver rum for dette. Når evidensbevægelsen på forhånd har svaret på hvad der er det rigtige mål i en given situation, den effektive intervention, og værktøjet er defineret, er der ikke basis for et ligeværdigt forhold.

Her kan det være formålstjenstlig at se nærmere på brugen af begreberne, fordi der er forskel på mål som produkt og mål som ideal for praksis. Mål som produkt kan være en læsekompetent befolkning, et velfungerende helsevæsen eller en kriminalforsorg uden tilbagefald af straffede. Dette er overordnede mål som almindeligvis bliver fastlagt på politisk niveau. Mål som ideal for praksis er en mere konkretiseret formulering, som lægger føringer for hvordan praksis skal arbejde med at nå mål. For eksempel lægger det gældende Kunnskapsløftet stor vægt på kompetencemål, som kan måles (Uddannelsesdirektoratet, 2006). Det betyder muligvis, at mål som ikke så enkelt kan måles, som for eksempel almindelige mål, ikke får samme prioritering. Mål som ideal for praksis kunne i en evidensbaseret kontekst være en effektiv læseopklæring, en effektiv behandlingsrutine eller en effektiv resocialiseringsmetode. Når læreren låses fast til at vælge den effektive læseopklæring fra et generaliseret grundlag, er der ikke plads til, i dialog med eleven, at vælge den læringsform som passer bedst til individet. Den effektive pædagogik, den effektive behandling, den effektive opdragelse, den effektive ledelse kan ikke pr. definition udråbes til at være den bedst egnede. Hverken mål eller middel i mellemmenneskelig praksis kan, som nævnt i forordet, defineres værdineutralt. Eksemplificerende problemstillinger kunne være, om samfundet først og fremmest ønsker en værdig eller effektiv ældreomsorg når prioriteterne sættes? Inkluderende opklæring og skolen for alle er antageligvis både en økonomisk effektiv løsning og det rigtige for mange elever med særlige udfordringer. Men skal effektiv opklæring komme

foran behovene til de elever som ikke trives i fællesskolen (Haug, 2003)? Når litteraturen beskriver at evidensbevægelsen fastlægger målet for praksis, er det som ideal. Eller sagt med andre ord, så er det normative grundlag, som styrende for rationelle handlinger i evidensbevægelsen, effektivitet.

Ekeland (2007, s. 10) peger i denne sammenhæng på at både praksisudøveren og modtageren objektiviseres gennem teknificeringen af praksis, og den instrumentelle forståelse af kundskaben. Når målet for praksis ikke længere forhandles og midlet er standardiseret, bliver både udøver og modtager instrument for kundskaben. Flere forskere (Biesta, 2007, s. 8; Davies, 1999, s. 115; Steinholt, 2009, s. 56; Webb, 2001, s. 71-72) beskæftiger sig med denne side af evidensbevægelsens forståelse. Skrefsrud (2010, s. 26) forklarer, at når evidensbevægelsen fastlægger hvad der er målet for praksis, og hvordan det mest effektivt (bedst) opnås, kan det sidestilles med at udøveren er på den sikre side af kundskaben og modtageren er ikke kommet der til endnu. Når det er udøverens rolle at føre modtageren frem til målet kan det ses som en objektivisering af modtageren, som gøres til genstand for manipulering. Relationen mellem dem opsummeres sådan: ”[...] *dermed bliver også relasjonen [...] instrumentel, monologisk, nærmest ikke-menneskelig [...]*” (Skrefsrud, 2010, s. 26). Det kan virke som om Skrefsrud sætter retorikken på spidsen, men det vil være for let at affeje budskabet kun af den grund. Det kommende afsnit kan måske kaste lidt mere lys over de bastante udtalelser.

3.2 Det instrumentelle mistaket

Tematikken om den instrumentelle kundskab har lange historiske rødder, der strækker sig tilbage til antikken, og som blandt andet Aristoteles var optaget af (Skjervheim, 1996). Skjervheim (1996) beskæftiger sig med området under overskriften ”Det instrumentelle mistaket”. Ved hjælp af det kantianske skel mellem pragmatiske og praktiske handlinger synliggøres det kritiske punkt. Pragmatiske eller tekniske handlinger har et mål og en kalkule, baseret på eksperimentel kundskab, som giver retningslinjer for hvordan målet kan nås. Denne type handlinger er vellykkede, når målet nås gennem brug af det identificerede middel. I kontrast til de pragmatiske handlinger, står de praktiske handlinger. De foregår i det sociale felt og her er rettesnoren almenyldige normer. Handlingsprincippet er ikke udledt fra et kalkuleret resultat, men ud fra et princip, som alle kan handle ud fra. Handlinger skal være universaliserbare, hvilket vil sige, at handle ud fra Kants kategoriske imperativ. Dette

imperativ står i et modsætningsforhold til handlinger ud fra et hypotetisk imperativ, altså pragmatiske handlinger. Det kategoriske imperativ er dén grundlæggende norm i Kants tænkning, og er konstituerende for den gensidige, menneskelige respekt. Herfra udleder Kant skellet mellem ting og personer, og det er kun legitimt at handle ud fra et teknisk eller pragmatisk princip i forhold til ting. Det instrumentelle mistaket ligger i at overse skellet mellem pragmatiske og praktiske handlinger, det vil sige når pragmatiske handlinger gøres til grundmodel for rationelle handlinger. Skjervheim (1996) uddyber problematikken med, at når mennesket indgår i en kalkule bliver det gjort til en ting, det indgår i et regnestykke. Tingen må manipuleres for at nå målet, og den ene gør sig til herre over den anden. Princippet kan fungere for nogen, men det kan ikke fungere for alle; det universelle mangler og kommer dermed i konflikt med det moralsk, konstituerede samfund som hviler på gensidig respekt. Ovenfor refereres til eksperimentel kundskab i forbindelse med pragmatiske handlinger. Skjervheim (1996) skelner mellem to forståelser af eksperiment i en pædagogisk kontekst. Den første er en åben tolkning i retning af at prøve sig frem og lære af det. Den anden er en strengere forståelse med model i den logiske struktur, som har afsæt i naturvidenskaberne. Det er mellem disse to, at grænsen for den eksperimentelle praksis går. Kundskabens metodologiske oprindelse tillægges her en bestemmende indflydelse på den praksis som kundskaben er handlingsgrundlag for.

En vigtig tilføjelse er at skellet mellem pragmatiske og praktiske handlinger er analytisk, og at pædagogiske handlinger ikke bare skal forstås som praktiske handlinger i en kantiansk udlægning. Skjervheim mener, at den pragmatiske, instrumentelle fornuft har en plads i pædagogisk praksis, men at den også har sine grænser. Det instrumentelle mistaket handler om grænseoverskridelse: *"Dette mistaket er ikkje primært at ein gjer feil moralsk, primært er det eit intellektuelt mistak. Mistaket ligger i at ein absolutterer ei bestemt form for teori, men ei form for teori som innanfor visse grenser har sin legitime rett"* (Skjervheim, 1996, s. 248-249). Selvom Skjervheim påpeger at mistaket ikke er primært moralsk, mener jeg, at der i Skjervheims forståelse ligger en principiel forkastelse af den instrumentelle kundskab i mellemmenneskelig praksis på et moralsk grundlag. Det moralske aspekt bliver uddybet længere fremme i teksten. Det instrumentelle mistaket ligger ikke i at overse, at instrumentel kundskab anvendt i praksis er moralsk problematisk. Det ligger i en manglende forståelse af, at teorien netop derfor ikke kan være hele handlingsgrundlaget for praksis. Skjervheim (1996) medgiver at teoriformen har en plads i blandt andet pædagogikken, men den instrumentelle kundskab må begrænses. Med accepts af Skjervheims vilkår har det store konsekvenser for

anvendelsen i praksis, hvis evidensbaseret kundskab med rette kan klassificeres som instrumentel. Den vil dog alligevel kunne være en del af teorigrundlaget, fordi afvisningen går på kvantiteten af kundskaben og ikke kvaliteten. Det kommende afsnit ser på sammenhængen mellem kundskabstyper og praksisformer. Næste kapitel beskæftiger sig med den evidensbaserede kundskabs karakteristika.

3.3 Kundskabstyper og handlingsformer

Et centralt perspektiv som fremhæves i afsnittet ovenfor, er sammenhængen mellem kundskabens oprindelse, kundskabens karakter og den praksis som den skaber gennem de handlinger som udføres. Skjervheim (1996) peger på at eksperimentel kundskab, som er udsprunget af et naturvidenskabeligt ideal, fører over i Kants pragmatiske handlinger med mål og kalkuler. Den anden type kundskab, som er udprøvende og åben i sin tilnærmelse, er grundlag for Kants praktiske handlinger. Disse er moralske gennem den universelle karakter. At Skjervheim peger på, at skellet mellem pragmatiske og praktiske handlinger er analytisk, gør ikke at tematikken i et evidensperspektiv er mindre relevant.

Aristoteles kan være nøglen til en yderligere nuancering af forholdet mellem kundskabstyper og praksisformer. Aristoteles bruger betegnelsen ”episteme” om teoretisk kundskab (Sanderson, 2003, s. 339). Den der kun har ren teoretisk, generel kundskab kan ikke handle på grundlag af denne i praktiske sammenhænge, hvis kundskaben ikke indeholder referencer til de partikulære fænomener som er udgangspunktet for generaliseringen. Denne type kundskab er værdiløs for praktikerne, fordi denne ikke ser sammenhængen mellem det generelle og det partikulære (Kvernbekk, 1995, s. 94). I kontrast til den kundskabstype står ”techne”, som er instrumentel kundskab (Sanderson, 2003, s. 339). Dette er kundskab om hvad der virker i praksis, og som kan være udgangspunkt for at handle, men som ikke indeholder viden om hvorfor eller hvordan handlingen opnår det ønskede mål. Aristoteles sidste kundskabstype er ”phronesis” som giver grundlag for at se det partikulære i lyset af det generelle (Kvernbekk, 1995, s. 94). Kvernbekk (1995) uddyber:

Det er en kunnskap som derfor har nærhet til praksisfeltet, men som samtidig kan ”løftes opp” over den praktiske virksomheten og den enkelte situasjonen fordi den settes inn i en større sammenheng. Den generelle kunnskap gir forståelse for hvorfor et gitt resultat opptrer, ikke bare at det opptrer. (s. 95).

Her vil jeg kort bemærke, at Aristoteles tredelte kundskab er omdiskuteret. Det er fremfor alt et analytisk skel, som skal tydeliggøre forskellige karakteristika ved kundskab. Det er også i denne ånd at begreberne anvendes i denne tekst.

Aristoteles skelner også mellem to typer af menneskelig handling, henholdsvis *poiesis* og *praxis*. *Poiesis* er en handlingsform hvor målet er kendt forud for selve handlingen, og er vejledt af kundskabsformen *techne* eller instrumentel mål/middel-tænkning. Kundskaben består af principper, procedurer og operationelle metoder, som tilsammen udgør det mest effektive middel til at opnå et prædefineret mål. *Praxis* er også en handlingsform som forsøger at opnå et givent mål, men som udskiller sig fra *poiesis* på flere afgørende måder. Målet er ikke et objekt, men realisering af en ide med moralsk værdi for menneskelivet. Dermed er *praxis* ikke etisk neutralt for den der handler. *Praxis* kan ikke konstrueres men den gøres, det er en form for handling hvor målet, det gode liv, kun eksisterer og realiseres gennem selve *praxis*. En videre forskel til *poiesis* består i, at kundskab om målet for *praxis* ikke teoretisk kan specificeres forud. Kundskaben opnås ved at forstå hvordan den teoretiske kundskab fortolkes og anvendes i en partikulær og konkret situation (Carr, 2006). *Praxis* sammenfattes således:

Praxis is thus nothing other than a practical manifestation of how the idea of the good is being understood, just as knowledge of the good is nothing other than an abstract way of specifying the mode of human conduct through which this idea is given practical expression. In *praxis*, acquiring knowledge of what the good is and knowing how to apply it in particular situations are thus not two separate processes but two mutually supportive constitutive elements within a single dialectical process of practical reasoning. (Carr, 2006, s. 426).

Det er kundskabsformen *phronesis* som Aristoteles lægger til grund for *praxis*. I denne forståelse kan *phronesis* ses som etisk tænkning hvor overvejelser (*deliberation*), refleksion og vurdering er centrale faktorer. Det handler om at nå frem til den rette handling, på rette plads, til ret tid og på ret måde (Carr, 2006). Carr (2006) uddyber:

Deliberation is necessary because, unlike *techne*, *phronesis* is not a methodical form of reasoning about how to achieve some specific end, but a deliberative process in which both means and ends are open to question. Such reasoning is reflective because the means are always modified by reflecting on the end just as an understanding of the end is always modified by reflecting on the means. (s. 426).

Det er gennem reflektive overvejelser af midler set i lyset af målet, og målet set i lyset af midler at *phronesis* skabes. Jeg mener at *poiesis* har grundlæggende lighedstræk med Kants pragmatiske handlinger, og udføres på grundlag af *techne*. Videre kan Aristoteles *praxis* ses

analogt med Kants praktiske handlinger. Det centrale punkt i denne fremstilling er Aristoteles tredje kundskabstype, en form der både har elementer af episteme og techne, hvor kundskaben er generel, men alligevel indeholder referencer til de partikulære fænomener, som er udgangspunktet for generaliseringen. Denne type kundskab, phronesis, er udgangspunkt for praxis.

Et sidste perspektiv i denne sammenhæng kommer fra forrige kapitel og det er Hargreaves (1997, s. 408) forklaringen af, hvordan den evidensbaserede, medicinske praksis får mulighed for at inddrage kontekstuelle faktorer. Dette sker ved, at forskningen bygger på tre niveauer, naturvidenskaben, medicin og klinisk praksis samt forskning på hvad der virker i praksis i en medicinsk kontekst. Til det sidste niveau præciserer Hargreaves (1997, s. 408) at det er det unikke og meningsskabende som er fokuset, og at forskningen kan rumme den menneskelige intentionalitet. Denne kundskabsdistinktion tages med videre som en referenceramme for hvilken kundskab, der skal være til stede for at håndtere en praksisform, som varetager både det unikke og meningsskabende for individet samt den selvbevidste og intentionelle aktør. Det interessante i denne sammenhæng er hvilken rolle evidensbaseret kundskab kan tænkes at spille analogt til kundskabshierarkiet i den medicinske praksis. Den forståelse af mennesket som Hargreaves henviser til her, har jeg valgt at fange op med Banduras (2006) beskrivelse menneskeligt aktørskab (human agency):

To be an agent is to influence intentionally one's functioning and life circumstances. In this view, personal influence is part of the causal structure. People are self-organizing, proactive, self-regulating, and self-reflecting. They are not simply onlookers of their behaviour. They are contributors to their life circumstances, not just products of them. (s. 164).

Når der fremover i teksten henvises til menneskeligt aktørskab og agentskab så det med ovenstående beskrivelse for øje.

Denne afhandling prøver at finde svar på hvordan evidensbaseret kundskab kan påvirke kundskab og praksis. I dette kapitel blev skeptikernes kritik af evidenskundskabens instrumentelle karakter til dels imødegået. Ikke fra et moralsk ståsted, men fra et praktisk. En kundskabs instrumentelle karakter er ikke i sig selv nok til at underkende dens berettigelse i praksis, kun omfanget af dens brug, påstår Skjervheim. Videre viser ovenstående redegørelse, også på et generelt grundlag, at det forskningsmetodologiske udgangspunkt lægger føringer for selve kundskabsdannelsen og at kundskabstypen har betydning for hvilke handlinger den giver mulighed for at understøtte. Kundskaben er dermed en bestemmende faktor for praksis.

Videre blev påstanden om den evidensbaserede, medicinske praksis tre kundskabstyper fremhævet. Hvorvidt at den evidensbaserede kundskab kan ses analogt til dette kundskabshierarki er et af flere interessepunkter for det næste kapitel.

4 Evidensbasering

4.1 Systematiske forskningsoversigter

4.1.1 Forskningsoversigter

Produktion af forskningsoversigter har en lang tradition inden for videnskaben (Hansen, 2007, s. 8). Der findes en række forskellige typer oversigter, blandt andet narrative, konceptuelle, kritiske og klassiske. Klassiske forskningsoversigter er ofte anvendt, og indgår i større eller mindre omfang i de fleste afhandlinger og undersøgelser (Hansen, Rieper, & Bhatti, 2006, s. 16). Fra et kritikerperspektiv kendetegnes de ved at give oversigt over litteraturen inden for et bredt område, de baserer sig ikke på formaliserede, systematiske arbejdsprocesser og de fokuserer ikke alene på interventionseffekter (Pettigrew & Roberts, 2006, ss. 39-41). Det postuleres at evidensbevægelsens systematiske forskningsoversigter adskiller sig tydeligt fra de klassiske. Pettigrew & Roberts (2006) definerer systematic reviews sådan: *"A review that aims to comprehensively identify all relevant studies to answer a particular question, and assesses the validity (or "soundness") of each study taking this into account when reaching conclusions."* (s. 39). Hansen (2007) ligger tæt op ad ovennævnte definition: *"En systematisk forskningsoversigt identificerer alle relevante undersøgelser (primærstudier), der omhandler en given problemstilling. Efter en kritisk vurdering af primærstudiernes kvalitet besluttes det, hvilke primærstudier, der skal inkluderes henholdsvis ekskluderes i forskningsoversigten"* (s. 8). Disse to definitioner stemmer tæt overens med beskrivelsen fra Dansk Clearinghouse (2013). Rousseau, Manning og Denyer udlægger systematiske forskningsoversigter på denne måde: *"[...] the systematic research synthesis, is not to be confused with a conventional literature review, its less systematic, non-representative counterpart [...] Synthesis separate replicable findings from noise"*. (ss. 476-477, 479).

Sat i sammenhæng med evidensbevægelsens overordnede målsætning, at finde ud af hvad der virker, kan man sige at en systematisk forskningsoversigt repræsenterer en anbefaling af hvad der virker og hvad der ikke virker, baseret på forskning som opfylder visse specificerede metodekrav. Det er en generalisering på basis og på tværs af underliggende studier. Kardinalpunktet i denne type anbefaling bliver derfor hvilke kriterier der anvendes for at vurdere de underliggende primærstudier (Utdanningsforbundet, 2008, s. 13).

4.1.2 Evidenshierarkiet, kausalitet og fidelity

Hansen & Rieper (2010, ss. 12-13) henviser til at der findes forskelle mellem organisationerne indad i evidensbevægelsen på, hvilke kriterier som lægges til grund for evidensproduktion. Det hævdes at de internationale organisationer bekender sig til et strengt evidenshierarki, mens andre organisationer, som for eksempel Dansk Clearinghouse, arbejder med en bredere evidensbase. Dette bekræftes også i konceptnotatet fra Dansk Clearinghouse (2013, s. 7). Dette siger selvsagt ikke noget om den reelle inddragelse i praksis, men intentionen foreligger.

Pettigrew & Roberts (2006, s. 58) opstiller et hierarki der er rangeret i forhold til den interne eller indre validitet ved måling af effektivitet. Indre validitet vedrører relationer mellem variabler, sådan som de er operationaliseret i den konkrete undersøgelse. Konkret drejer det sig om en påstand (hypotese) om hvordan en variabel (den afhængige) kan påvirkes af en eller flere andre variabler (den uafhængige), og evidensen siger noget om i hvilken grad den fremsatte påstand får opbakning, når den testes i praksis. God indre validitet er ensbetydende med, at man kan stole på en given tolkning af en relation mellem variabler, altså at man har målt det man havde til hensigt at måle (Kleven, 2002, s. 141). I den udstrækning at evidensbevægelsen udelukkende fokuserer på effekten af tiltag mener jeg, at det virker plausibelt, at opstille et udvælgelsehierarki baseret på hvordan styrken af designets indre validitet vurderes.

Øverst i evidenshierarkiet kommer systematiske forskningsoversigter og meta-analyser. Meta-analyser kan beskrives som en række statistiske værktøjer, som kan kombinere resultater fra empiriske studier, som tester den samme eller en tilnærmet enslydende hypotese (Pettigrew & Roberts, 2006, s. 193). I sagens natur er kun kvantitative studier inkluderet, da forskningsresultaterne må kunne talfæstes. Systematiske forskningsoversigter indeholder i tillæg en anbefaling af en intervention, samt en vejledning på hvordan effekten skal fremkaldes. Sidstnævnte punkt tematiseres længere fremme i teksten. Næst i hierarkiet er RCT-studier, som blev introduceret tidligere, med henholdsvis definitive resultater og ikke-definitive resultater. Derefter følger kohortestudier som er studiet af en defineret gruppe med visse fællestræk som følges over tid, et longitudinelt studie/forløbsundersøgelse. Gruppens udvikling sammenlignes med andre grupper udvikling på interessepunkterne. Næste design er case-control som kan sammenlignes med en standard kohortestudie, men med den tilføjelse at studiet har et retrospektiv, hvilket indebærer at interessepunktet er indtruffet inden studiet

iværksættes (Pettigrew & Roberts, 2006, s. 66-68). Næstsidst på listen er cross-sectional surveys hvor spørgeundersøgelsen kun har en tidsfæstning. Nederst i hierarkiet er case-studier (Pettigrew & Roberts, 2006, s. 132). Denne opstilling stemmer i høj grad overens med Taylor & Whites oversigt (ref. i Marthinsen, 2004, s. 293) som Marthinsen (2004, s. 293) vurderer som repræsentativ for evidensbevægelsen, samt andre opstillinger i litteraturen (Hammersley, 2001, s. 545; Pawson, 2006, s. 49). Dog er det værd at bemærke at nogle opstillinger også inkluderer ekspertudtalelser på baggrund af klinisk empiri.

RCT-studier er, som oversigten viser, det højest rangerede enkeltstudiedesign i evidensbevægelsens hierarki over forskningsmetoder og går ofte under betegnelsen ”den gyldne standard”. Som optakt til et tættere blik på de systematiske forskningsoversigter kan det derfor være værd at bruge lidt plads på denne studietype. Særligt for at se nærmere på de begrænsninger som designet kan antages at have. Morrison (2001) skriver fra en uddannelseskontekst og beskriver RCT-studier sådan her:

[...] linear, deterministic, patterned, universalisable, stable, atomised, objective, controlled, closed system of law-like behaviour which may be operating in the world of medicine and the laboratory but which do not operate in the social world of education [...] Further it is perhaps impossible to hold variables constant in a dynamical, evolving, fluid, unique situation [...] Even if one wanted to undertake RCT, to what extent is it actually possible to identify, isolate, control and manipulate the key variables, to have truly equivalent groups and, thence, to attribute causality?” (s. 72).

Morrison udtrykker her både skepsis til vandrigen fra det medicinske og laboratorieforsøg til en social kontekst, samt til mulighederne for at påvise kausalitet. Videre mener Morrison (2001, s. 73) at de detaljerede, kausale mekanismer ikke kan identificeres i komplekse, sociale processer ved hjælp af RCT-studier og peger på, at der er flere faldgrupper. Her nævnes blandt andet spuriøse forbindelser og skjulte, bagvedliggende kausale forbindelser. Morrison (2001, s. 74) nævner også muligheden for, at faktorer som ikke er forventede kan udøve massiv påvirkning på et tiltag, uden at det er muligt at kontrollere dette, og at der er en afgørende forskel mellem social realitet og laboratorieforsøg. Denne betragtning indeholder to aspekter. Det første er uintenderede konsekvenser af tiltag. Et klassisk eksempel er Hawthone-effekten (Grey, 2013, ss. 41-43). Det andet er forskellen mellem det at forske årsager frem i en kontrolleret kontekst, og bruge de samme kausalpåstande med tilhørende midler i en social kontekst. Morrison (2001, ss. 76-77) mener, at det bliver for simpelt at spørge hvad der virker, og at de reelle spørgsmål er mere i retning af, hvad virker under hvilke betingelser, hvilke roller, adfærd og kontekst bidrager til at noget virker, hvorfor noget virker

eller ikke virker samt hvordan udvalgs- og generaliseringsproblemer kan overvindes. Måletidspunktet vil også have betydning; er effekten målt på kort eller lang sigt, tager målingen højde for potentielt kurveliniære effekter, er alle involverede parter enige om hvilken effekt der er målt? Tematikken om at flytte sig fra en kontekst til en anden, som fremmes i det ovenstående af Morrison (2001) og Frost (2002), har også en ontologisk aspekt. Det bliver der kommenteret på længere fremme i kapitlet, men for nærværende fokuseres på den praktiske side som samles i begrebet implementeringsintegritet eller fidelity. Fidelity handler om loyalitet mod principper (Kvernbekk, 2015, ss. 124-126). I et evidensperspektiv drejer det sig om at følge de samme retningslinier, som blev fulgt i en succesfuld implementering af en intervention, i en ny implementering i en anden kontekst. Arnesen, Ogden og Sørli er (2006) er et eksempel på at interventionens komponenter og retningslinjer er fastlagt på forhånd. Videre skal også implementeringsrækkefølge og form efterleves nøje, for at den kausale reaktion kan forventes at indtræffe. Der åbnes for at det kan være nødvendigt med visse lokale tilpasninger, men uden angivelse af hvor grænserne går. Fidelity drejer sig om efficiens af et tiltag som tidligere er fundet effektivt. Fidelity skal også ses i sammenhæng med afsnittet ”Rationelle tænkere bruger evidens”, da den hviler på en forudsætning om at praktikere reviderer deres opfattelse og handlinger, når de præsenteres for ny evidens. Bearbejdningen af data fra RCT er heller ikke en formsag:

“What works” is a matter of judgement, which can be based on, or informed by, data from RCTs; the data alone from RCTs do not speak for themselves. They have to be interpreted, weighed, judged, and considered [...] what works is a matter of discussion and debate, not simply of data; what works is a value statement and not simply an empirical statement [...] (Morrison, 2001, s. 77).

Morrison understreger i citatet, at data ikke er objektive med en egen udsagnskraft. Data skal analyseres og tolkes. Sagt med andre ord, er ”hvad der virker” et værdiudsagn og ikke en empirisk konstatering. Dette tema bliver uddybet yderligere i et kommende kapitel.

Både det indledende kapitel og ovenstående afsnit refererer til kausalitet, og det kan være frugtbart at se nærmere på dette begreb. En kausal påstand er enhver påstand som hævder et kausalt forhold mellem to enheder (Kvernbekk, 2015, s. 55). For at etablere en kausalitetsforståelse, der i høj grad akkommodere den systemiske forståelse af praksis, uanset om det er praksis som forskningsmål eller praksis som mål for interventioner, introduceres INUS-betingelsen. Kvernbekk (2015, s. 64) forklarer delvis ved hjælp af John Mackis regularitetsteori, at effekt af en intervention i denne forståelse ofte vil have flere årsager. En

årsag ses som et komplekst sæt af betingelser, hvoraf nogen er positive, det vil sige til stede, og andre er negative, det vil sige fraværende. Den centrale årsag til en effekt kendetegnes ved at effekten ikke ville have forekommet uden den, fordi de øvrige årsager ikke alene kunne have fremkaldt effekten. Den centrale årsag alene er nødvendig, men ikke tilstrækkelig til at fremkalde effekten: ”[...] *an insufficient but necessary part of a condition which is itself unnecessary but sufficient for the result.*” (Mackie, 1975, s. 16). Et tænkt eksempel på en INUS-betingelse kunne være en arbejdsgruppes succesfulde løsning af en kompleks opgave. Gruppemedlemmernes intelligens, problemforståelse, kommunikationsevner, forkundskaber og kreativitet ville ikke i sig selv være tilstrækkelig til at løse problemet uden lederens indsats for at skabe gode rammebetingelser og konstruktivt samarbejde. Men hverken rammebetingelser eller samarbejde havde i sig selv kunnet løse problemet.

Med fidelity og INUS-betingelsen som bagtæppe fremstår kritikken fra Morrisons (2001) og Frost (2002) en del tydeligere. Det er ikke uproblematisk at flytte sig fra forskning til praksis. Graden af fidelity der forudsættes for forventeligt at kunne fremkalde en effekt, kan måske antages at være omvendt proportionalt med antallet af situationer som interventionen kan anvendes i. INUS-betingelsen åbner for en mere nuanceret forståelse af den kausale forbindelse og problematiserer en binær forståelse af kausalitet i praksissituationer hvor X forårsager Y. RCT-studier som fokuserer på at identificere en enkelt årsag til en effekt, er ikke en selvskreven gylden standard i dette lys. Videre virker det heller ikke klart, hvor grænsen går mellem det at hævde, at noget virker kontra, at det ikke virker. Hvor stor en effekt skal der til? Kvernbekk (2015, s. 5) minder samtidig om at den situation, som der intervereres i, allerede producerer et resultat. RCT-studier og målingsproblematik er omfattende temaer som der kan siges meget mere om, end pladsen i denne afhandling tillader. Formålet med dette hurtige indblik er at rejse nogle mulige udfordringer, samt møde næste afsnit med kendskab til nogle af de forbehold som muligvis må tages med i betragtning, når anvendelsen af RCT vurderes.

4.1.3 Produktionsprocessen

Gangen i produktionen af en systematisk forskningsoversigt starter med formulering af en specifik problemstilling som skal besvares. Derefter gennemføres en omfattende søgning efter studier, fortrinsvis primærstudier, som kan tænkes at beskæftige sig med temaet.

Søgningskriterier og databaser protokolleres for at kunne repliceres. Når de indsamlede

studier er protokolført gennemføres en kvalitetsvurdering af hvert enkelt studie. Denne vurdering har afsæt i eksplicite kriterier, og evidenshierarkiet er fundamentet. Begrundelser for at inkludere og ekskludere fastholdes i protokollen. Når de godkendte studier er på plads, er næste skridt ekstrahering og sammenstilling. Ekstrahering indebærer, at trække de væsentligste data frem i hver informationskilde, for eksempel konklusionen på hvert studie (Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, 2013, ss. 5, 6; Evans & Benefield, 2001). En helt central belysning kan hentes fra Pawson (2006):

[...] in meta-analysis; data extraction is numerical, explanation resides in the variables, and the analysis is statistical [...] All manner of qualitative, historical and comparative data are lost in standard extraction techniques and, equally, so is all the inference-making and theory building that resides in primary studies. (s. 54)

Ekstraheringen tillader dermed kun kvantitative data som dekontekstualiseres fuldstændig. Det er vigtigt at notere sig, at også alle beskrivelser som knytter empirien sammen med det teoretiske udgangspunkt forsvinder i ekstraheringen. Sammenstillingen indebærer at samle data i en enkelt ny kilde, som brugerne af evidensbaseret senere kan søge efter i en database. Syntetisering er processen som ligger mellem disse to, nemlig bearbejdning af de ekstraherede data til en ny overordnet konklusion eller anbefaling, som går på tværs af de godkendte studier og som kan læses og anvendes som en egen enhed. Dette kan relateres til distinktionen mellem førsteordnings-evidens og højereordnings-evidens som blev præsenteret i indledningen. Indeholdt i syntesen ligger der således en stillingtagen til hvad der er det bedst mulige svar på den foreliggende problemstilling (Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, 2013, ss. 5, 6; Evans & Benefield, 2001). Her henvises også til, at evidensens rolle i denne kontekst antages at ligge tæt op af ”evidens som neutral mægler” som uddybet i et indledende afsnit. Dansk Clearinghouse (2013, s. 11) oplister fem forskellige syntesemetoder. Den første er modelbaseret syntese, som bygger på studier med kausale modeller og indeholder en vurdering af om modellen giver evidens for sammenhænge mellem årsag og virkning. Den næste metode er narrativ syntese som opsummerer konklusioner fra de inkluderede studier i en fortællende og kronologisk form, og indeholder ofte eksempler. Tredje synteseform er den additive syntese hvor de inkluderede studier bliver graderet efter relevans og kvalitet, hvorefter de individuelle karakterer adderes til en samlet vurdering af hele sættet af studier. Disse tre synteseformer anvendes ofte når kvalitative studier udgør den primære del. Den fjerde type er metaanalyse som også er nævnt ovenfor. Det er en statistisk analyse af data fra forskellige studier som samles i en ny analyse. Fortalere for denne metode

mener at den egner sig godt til at sige om noget hvad der virker eller ikke virker, men den giver ikke grundlag for at sige noget om hvorfor og hvordan. Den sidste syntese er en kombineret syntese, hvor der både indgår kvalitative og kvantitative studier som først syntetiseres hver for sig og derefter kombineres for at kunne sige noget om både effekt og forhold som påvirker effekten. Denne præsentation af reviewprocessen stemmer i store træk overens med en tilsvarende gennemgang fra Hansen, Rieper & Bhatti (2006) og fra Pawson (2006, ss. 39-42).

Pawson (2006), som er forbeholden overfor evidensbevægelsens position, beskriver formålet med systematiske reviews sådan her: *"The aim is to capture and pool the burgeoning mass of primary research activity, under the simple principle that two (and more) heads are better than one."* (s. 8) og han uddyber med en række påstande: *"At every stage of the meta-analytical review, simplifications are made. Hypotheses are abridged, studies are dropped, program details are filtered out, contextual information is eliminated, selected findings are utilized, averages are taken, estimates are made."* (ss. 42-43).

Med tanke på denne beskrivelse, og set i lyset af INUS-betingelsen, virker det udfordrende at identificere og bevare kundskab om de medvirkende kausale faktorer i RCT. Videre er det ikke noget der tyder på, at den kundskab bliver bevaret i de systematiske forskningsoversigter, selv hvis det skulle være muligt at afdække den i studiet. Et andet punkt er, hvordan den dekontekstualiserede kundskab kan være et validt grundlag for fidelity, når retningslinjerne er hentet på tværs af mange kontekster.

Det virker trygt at antage, at et evidensbaseret perspektiv forudsætter at situationer og problemer lader sig beskrive med høj grad af inter-subjektivitet, og at den ønskede nye situation, målet, relativt enkelt lader sig koble til problemet. I modsat fald havde det ellers været nærmest nyttesløst at forske på effekten af interventioner der kan føre fra A til B på tværs af mange forskellige situationer. Mål, middel, retningslinjer og en dekontekstualiseret fremstilling, kan således hævdes at være centrale faktorer i evidensbaseret kundskab. Kundskaben har i dette lys klare lighedstræk med kundskabstypen, som ligger til grund for Kants pragmatiske handlinger og Aristoteles techne-kundskab, egenskaber som peger i retning af instrumentalitet. Der er i ovenstående redegørelse ingen indikationer på, at de systematiske forskningsoversigter er kvalificerede til at udgøre Hargreaves tredje kundskabsniveau, som kendetegnes af det kontekstuelte unikke, og fastholdelse af information af den menneskelige aktør.

4.2 Metodologi

4.2.1 Metodologi, ontologi og epistemologi

Tidligere i afhandlingen blev der blandt andet refereret til en videnskabsteoretisk paradigmekrig, et naturvidenskabeligt ideal og positivisme, men uden at der umiddelbart fulgte en beskrivelse med af, hvilket indhold begreberne blev tillagt. Dette billede går igen i en stor del af den læste litteratur (Ekeland, 2007, s. 10; Hammersley, 2001, s. 548; Hansen, 2007, s. 8; Heldal, 2014, s. 53; Marthinsen, 2004, s. 291-292; Månsson, 2003, s. 77, 79; Oakley, 2002, s. 283; Sanderson, 2003, s. 335; Utdanningsforbundet, 2008, s. 15; Webb, 2001, s. 71). Ismer, som positivisme og behaviorisme, er pr. definition generelle størrelser og har mange nyttige anvendelser. De er dog ikke nødvendigvis altid velegnede som argumentation i en kritik netop på grund af den generelle karakter. Med det generelle kommer ofte også uklarheden om det helt præcise meningsindhold. Det forbliver derfor uklart for mig i de aktuelle tilfælde, hvad de respektive forfattere præcis har lagt i de førnævnte begreber. Alligevel kan det måske være muligt at trække nogen hovedpunkter frem, ved at se på to af de centrale, metodologiske begreber i debatten, som yderpunkterne på et kontinuum (Moses & Knutsen, 2012). Den følgende, korte redegørelse tager udgangspunkt i begreberne naturalisme og konstruktivisme, set som polare og fremstillet i en idealtypisk form. De fremstilles derfor mere dikotomisk, end de vil være repræsenteret i praksis og sikkert også i en del af litteraturen. Det primære formål med fremstilling er, med henvisning til forrige kapitel, at identificere karakteristika ved de to begreber, som muligvis vil kunne påvirke forskningsvalg og dermed også den producerede evidens. I særlig grad er det derfor af interesse, hvis nogen af de typiske kendetegn vidner om kvalitative forskelle, som ikke kan gradbøjes på kontinuummet.

I denne kontekst forstås metodologi som en overordnet ramme som lægger føringer for den forskning som udføres. En metodologi hviler på en række præmisser, som danner de fundamentale strukturer. En nærmere udforskning af præmisserne fører over i filosofien, til ontologi og epistemologi. Ontologien eller metafysikken beskæftiger sig med spørgsmålet om virkelighedens grundlæggende strukturer; hvad er verden? I et samfundsvidenskabeligt perspektiv står naturalismen som stærkt inspireret af naturvidenskaberne og med denne følger antagelsen om at verden hænger sammen af universelle regler og mønstre forankret i naturen. Verden er objektiv observerbar, og videnskaben kan afdække den med de rette metoder. Ofte

kan dette være udfordrende på grund af livets kompleksitet, men man kan få adgang via tænkning, observation og dokumentering af erfaringer (Moses & Knutsen, 2012). Denne forståelse af verden korresponderer med den tidligere nævnte beskrivelse af hvad videnskaben beskæftiger sig med fra Bogen & Woodward (ref. i Rousseau, Manning, & Denyer, 2008). Epistemologi i et naturalistisk perspektiv, er således ikke afhængig af individuelle sanseoplevelser og ståsted. Forskerens position forstås derfor som privilegeret og værdineutralt. Naturalistisk forskning forsøger at identificere naturgivne sammenhænge mellem variabler, og retter sig derfor mod det nomotetiske; naturlove med generel gyldighed (Moses & Knutsen, 2012; Rousseau, Manning, & Denyer, 2008, s. 485-486).

Over for denne ontologiske forståelse står konstruktivismen i kontrast til naturalismen. For konstruktivistene forstås verden som socialt konstrueret, hvilket vil sige at den fremstår på sin egenartede måde for den individuelle observatør. Observation er således ikke uafhængig af individets sanseerfaring og ståsted. Man kan sige at i fraværet af universelle love og regler fremstår den sociale verden som tilfældig og usikker (Moses & Knutsen, 2012). I et generelt forskningsperspektiv bliver det interessant at spørge, hvorvidt det er muligt at finde sammenhænge mellem årsager og virkninger, samt om situationer i verden grundlæggende er ens eller forskellige. Svaret her vil lægge føringer for om og hvordan kundskab kan overføres mellem kontekster, og hvilke forudsætninger der skal være til stede. Her ses forbindelsen til fidelity-begrebets ontologisk aspekt som nævnt ovenfor.

Epistemologi eller erkendelsesteori beskæftiger sig med kundskab og berettigede (justified) overbevisninger. Det centrale spørgsmål er hvad der regnes for gyldig kundskab, og hvilke kriterier kundskaben skal opfylde, for at blive regnet som videnskabelig; hvad kan man vide om verden (Dancy, 1985, s. 1)? Traditionelt har epistemologi to delretninger; empirismen og rationalismen, men i denne sammenhæng er kun førstnævnte relevant. Gennem en længere tidsmæssig udvikling fra klassisk positivisme til logisk empirisme, fra den hypotetisk-deduktive tænkning til den induktive logik, og demarkationskriteriet og falsifikation, er den naturalistiske forskningsmetodologi i samfundsvidenskaben er vokset frem. Kundskaben indvindes gennem sanserne og i begrænset omfang gennem rationelle slutninger. Det er den kontinuerlige søgen efter det universelle, nomotetiske, der præger tankegangen, afdækningen af den objektive sandhed og den replicerbare empiri funderet i den systematiske indsamling af data om sammenhænge (Moses & Knutsen, 2012).

Konstruktivismens epistemologiske ståsted og udvikling er mindre klar, men den søger primært forståelse frem for årsager (Dale, 1999). I praksis vil jeg mene, at dette ofte bliver to sider af samme sag. Årsager må påvises før der er noget at forklare, og modsat er det svært at påvise en konkret og specifik årsag, jævnfør INUS-betingelsen, hvis man ikke kan tilbyde en rimelig grad af forklaring. Uagtet dette praktiske forhold fører det dobbelte perspektiv, årsager og forklaringer, til at flere forskningsdesign finder anvendelse for at producere kundskab med videnskabelig gyldighed. Hvor naturalismen opfatter individet fra et mere deterministisk perspektiv, stimuli/respons efter naturlove eller den behavioristiske tilnærmelse som tidligere er nævnt, ser konstruktivismen individet som selvbevidst, reflektivt og intentionelt, altså i tråd med Banduras (2006, s. 164) agentskab som tidligere beskrevet. Dermed skal det også forstås i et kulturelt og historisk perspektiv. Dette betyder at den videnskabelige analyse af for eksempel historie, sprog og social interaktion bliver relevant. Mønstre og regelmæssigheder er også relevante i en konstruktivistisk forståelse, men forstås som socialt konstruerede. Kundskaben er således inter-subjektiv og opnås ved at samle individuel kundskab til større tolkninger uden at miste konteksten og de personlige relationer (Marthinsen, 2004, s. 297-298; Moses & Knutsen, 2012; Månsson, 2003, s. 75). For konstruktivismen ligger sandheden i observatørens opfattelse og i den konstellation af magt som understøtter den. Den konstruktivistiske forskning har således det ideografiske som udgangspunkt (Moses & Knutsen, 2012).

Det er værd at fremhæve igen, at naturalisme og konstruktivisme som fremstillet her, er idealtypiske begreber. Forskningsmetodologi med udgangspunkt i disse vil i praksis have uendelig mange sammensætninger. Dette område er kendetegnet af mangfoldighed og uenighed. Alligevel mener jeg, at det er svært at forestille sig en sammenflydning på visse metodologiske punkter, og det kan tænkes at have betydning for både den udførte forskning og den anvendelse som forskningen kan underbygge. Jeg fremhæver; i: er verden objektiv observerbar eller socialt konstrueret, ii: er mennesket aktør eller reagerer det forudsigeligt på stimuli efter naturbundne regler, iii: har evidens generel gyldighed på tværs af kontekster eller er den situeret? Mit postulat er, at selvom forskningsmetodologier i praksis vil have stor variationsbredde, vil visse karakteristika, som forbindes med enten naturalisme eller konstruktivisme, have betydning for det produkt der produceres.

Det er i lyset af det polare forhold mellem naturalisme og konstruktivisme at Hansen, Rieper & Bhatti (2006, s. 38, 73) hævder at metodehierarkiets afgrænsning i sin essens handler om

hvad der anses som gyldig og ikke gyldig kundskab. Et mere moderat standpunkt mener jeg kunne være, at metodehierarkiet handler om grader af gyldighed baseret på den indre validitets styrke. Evidensbevægelsen, antager jeg da, kun er interesseret i valide data på kausale hypoteser og ikke andre typer problemstillinger. Marthinsen (2004, s. 291) går i samme retning som Hansen, Rieper og Bhatti (2006) med påstand om, at en del af evidensbevægelsen ønsker en streng afgrænsning af, hvad der bliver regnet for videnskabelig forskning, et point som også Utdanningsforbundet (2008, s. 15) og Frost (2002, s. 46) trækker frem. Selv om det er en vigtig nuancering til denne tematik, at der er store forskelle blandt de evidensproducerende organisationer på hvordan evidensbegrebet bliver defineret og brugt (Hansen, Rieper, & Bhatti, 2006, s. 85), så mener jeg samtidig at det også er klart, at det ontologiske perspektiv dikterer en epistemologisk forståelse, som kun kan strækkes til en vis grænse jævnfør forrige afsnit. Når Skjervheim i et tidligere kapitel opstiller en distinktion mellem to typer af kundskabsproducerende eksperimenter med udgangspunkt i en henholdsvis åben tilnærmelse og en logisk naturvidenskabelig struktur, er det antageligvis med en rimelig samsvarende polar forståelse af forskningsmetodologi.

I forhold til Hargreaves tre kundskabstyper fremstår det grundlæggende niveau som selvsagt i en naturalistisk inspireret metodologi. Det andet niveau, som forsker på fællestræk i praksis, fremstår også rimelig foreneligt med denne metodologi. Derimod mener jeg, at det virker problematisk, at skulle forene forskning på det kontekstuelle og det menneskelige aktørskab med andet end et konstruktivistisk udgangspunkt. Denne problematik breder ud i næste afsnit.

4.2.2 Forskning, praksis og kontekstforståelse

I terminologien til Moses og Knudsen (2012) kan metodologi forklares som en værktøjskasse der bliver holdt sammen af en ontologisk og epistemologisk forståelse. Inden i værktøjskassen ligger forskellige redskaber, værktøj, som forskeren kan benytte sig af alt efter hvilket problem der skal undersøges. Men det er ikke alle slags værktøj som passer ned i kassen, det er kun den type som passer sammen med den aktuelle forståelse af ontologi og epistemologi, der finder plads. Videre begrænser de to sidstnævnte begreber også hvilke typer problemstillinger bæreren af værktøjskassen i det hele taget kan beskæftige sig med og dermed også hvilken type kundskab som i sidste instans kan produceres. Alle typer problemstillinger, som fokuserer på forståelsen af et givent fænomen, kunne være et eksempel

på problemstillinger, som antageligvis falder uden for en stringent, evidensbaseret forskningssfære.

Det interessante i denne sammenhæng er således ikke hvilke svagheder og styrker hver metode har indbygget. Derimod er det interessant, hvilken type spørgsmål som forsøges besvaret i relation til hvordan den eller de valgte metoder passer til problemstillingen. Man kan få det indtryk, fra kritikersiden, at en gængs betragtning i videnskabsteorien, om at forskningsspørgsmålet bør diktere metodologien (Creswell, 2007, s. 60; Kvale & Brinkmann, 2009, s. 121; Moses & Knutsen, 2012, s. 5) har måttet vige for evidenshierarkiet. Der er ikke fundet nogen indikationer i den læste litteratur på, hvordan evidensbevægelsen stiller sig til dette. Månsson (2003, s. 78) berører også denne tematik fra et praksisperspektiv, når han fremfører, at det kan bryde med etiske grundprincipper hvis kritiske handlinger undlades, fordi den understøttende forskning ikke opfylder rigide metodekrav, og derfor udelades i overvejelserne. Hedström og Swedberg (1998) lægger synspunktet ud i en lidt bredere forståelse:

The choice between the infinitely many analytical models that can be used for describing and analyzing a given social situation can never be guided by their truth value, because all models by their nature distort the reality they are intended to describe. The choice must instead be guided by how useful the various analytical models are likely to be for the purpose at hand. (s. 15).

Modeller som bruges til at forske på sociale situationer medfører altid mange forenklinger, og ingen model er pr. definition bedre end andre. Modellens værdi skal ses i forhold til den situation den skal anvendes på samt hvilket formål forskningen har. Evidenshierarkiet vækker også bekymring hos Utdanningsforbundet (2008) som er tydelig på udfordringerne når de siger: *"Særlig på dette punkt er det en stor fare for å komme galt ut om en kopierer metodikk brukt i naturvitenskapelige fag til samfunnsmessige problemstillinger"* (s. 16). Her kan jeg igen bemærke, at det fremstår uklart, hvad der præcist skal lægges i begrebet metodik fra naturvidenskabelige fag, om det egentlig er metodologi der menes eller om udtrykket skal tillægges et tredje meningsindhold. Videre virker det problematisk at omtale metodik i naturvidenskabelige fag som noget enhedsligt med en klar indholdsdefinition. Forbeholdet, omend uklart, kan stadig henvise til, at tematikken indeholder udfordringer som må drøftes. Set i lyset af redegørelserne af evidenshierarkiet og de idealtypiske forskningsmetodologier, er det muligt, at et af de områder som Utdanningsforbundet (2008) henviser til ovenfor, er det ontologiske udgangspunkt for den epistemologiske tilnærmelse til kontekst. I et naturalistisk

perspektiv er det den objektive verden, der skal afdækkes gennem at identificere universelle regler og kausale forbindelser. Disse regler bliver ofte tilsløret af personlige bias og kontekstuelle faktorer, som i størst mulig omfang skal elimineres gennem blandt andet brug af metoder, som understøtter denne tankegang (Moses & Knutsen, 2012). Dette er en gennemgående kritik på tværs af socialt arbejde, uddannelse og kriminologi som også går på, at særlig de internationale evidensorganisationer, som har den snævrere udlægning af epistemologien, mangler blik og forståelse for den kontekstuelle betydning (Hansen, 2007, s. 8-9). Heldal (2014, ss. 54, 60) skriver fra en ledelseskontekst, og hævder at resultatet meget vel kan blive fejlagtigt, når man anvender metoder, som forudsætter lav kompleksitetsgrad, på fænomener som har høj grad af kompleksitet. Forfatteren mener at ledelse er komplekst og sammensat på en anden måde end medicin og stiller spørgsmålstejn ved hvorvidt det er muligt at stille klare diagnoser på samme måde inden for ledelse som i medicinen, og som brugen af generelle retningslinjer og instrukser forudsætter. Det centrale er, at en given retningslinje ikke kan identificeres objektivt til en given situation, men er produktet af en meningssskabelsesproces blandt de involverede parter. Dermed er den afhængig af situationsbetingelser og sociale relationer. Eller sagt med andre ord, så kan der være forskel mellem det at opdage/finde kausale forbindelser, og på det at skulle bruge dem i praksis. Månsson (2003, s. 73, 76) præsenterer rimeligt sammenfaldende synspunkter og forståelser, i forhold til hvordan socialt arbejde foregår i praksis og hvad der skaber den enkelte situation. Pawson hæfter konteksten sammen med interventionseffekter og refererer til Rossi (1987, ref. Pawson, 2006, s. 59). Her hævdes, at den forventede værdi af den aggregerede effekt af en hvilken som helst social intervention er nul. Dette begrundes med at det samme program i forskellige kontekster kan have helt modsatte effekter og virkning. Med afsæt i en undervisningssituation skriver Skrefsrud (2010):

Som lærer kan man aldri være sikker på at bestemte metoder eller praksiser fungerer på samme måte på tvers av kontekster. Det å undervise er derfor et grunnleggende usikkert prosjekt i den forstand at det er vanskelig å fastslå entydige sammenhenger mellom bestemte praksiser og effekten av disse. Grunnen til det er at man som lærer har med mennesker at gjøre, ikke maskiner. (s. 25).

Skrefsrud sætter spørgsmålstejn ved den naturalistiske forståelse af den universelle kundskab og problemløse vekslen mellem kontekster, når kausale relationer skal omsættes til praksis. Her ses den ontologiske udfordring om verdens beskaffenhed som går igen gennem hele debatten om evidensbaseret, udtrykt her i forståelsen af mennesket og den situationelle afhængighed. Hvor ens er mennesker og hvor ens skal vi og kontekster være for at resultater

har gyldighed på tværs af situationer? Det er denne problematik som skeptikerne refererer til, når de påpeger, at videnskaben skal diktere praksis fra et ståsted som mangler blik for den kontekstuelle betydning, som præsenteret under et tidligere punkt (Utdanningsforbundet, 2008).

Sammenfattende argumenterer jeg for, at evidensbevægelsens metodehierarki har flere potentielt, problematiske sider. For det første bør forskningen begrænses til kun at omfatte hypoteser som er egnede til at besvare med kausale forbindelser, hvad der virker. Litteraturen giver ikke noget entydigt svar på hvordan evidensbevægelsen stiller sig til den tematik. For det andet fremstår det uklart, hvorvidt evidensbaseret forskning kan give meningsfulde svar på spørgsmål, som drejer om menneskelig interaktion. En beslægtet og grundlæggende udfordring er, hvorvidt evidensbevægelsens forskning støder på en højerangsproblematik når den skal sige noget om sociale relationer. Dette går på selve metodologien og den implicitte forståelse af hvad verden er, og hvad man kan vide om den.

Månsson (2003, s. 76) problematiserer koblingen mellem anvendelsen af evidens og måden evidensen er forsket frem på. En social intervention indgår i en organisatorisk kontekst som i høj grad påvirker dens udfald. For at vurdere værdien af en intervention, må den bedømmes i lyset af denne sammenhæng og ikke isoleres fra den. Månsson mener at den evidensbaserede forskningsmodel ikke åbner mulighed for at indhente kundskab om hvordan forskellige faktorer samvirker, modvirker eller påvirker hinanden i et forandringsforløb.

Evidensbevægelsen domineres derfor af et fragmentarisk kundskabssyn, ifølge Månsson. Hvordan dette kan forstås, og hvilke konsekvenser der muligvis følger af dette, er temaet for næste afsnit.

4.3 Kundskab som basis for udvikling

Indledningsvis kan det være formålstjenstligt at brede påstanden om et fragmentarisk kundskabssyn ud. Utdanningsforbundet (2008, s. 33) udtrykker bekymring for at øget evidensbaseret brug kan føre til øget brug af foreskrevne standarder og dermed mindre brug af kundskab på en reflekterende måde. Steinsholt (2009, s. 62) peger på at praksisudøvere risikerer at blive meningsblinde jo mere de bliver styret af teknikker. Blindheden refererer til intuitiv, professionel vurdering eller praktisk sans for hvordan problematiske og komplekse spørgsmål kan løses i ofte forvirrende og uoversigtlige situationer. Skrefsrud (2010, s. 26)

skriver fra et læringsperspektiv, og knytter debatten sammen med vurderingen af kontekstens betydning, som redegjort for i et tidligere afsnit. Det hævdes, at ved at se bort fra læringssituationens kontekstualitet, det vil sige lærerens erfaring med at hensigtsmæssige interventioner varierer med den enkelte situation, er det heller ikke muligt for evidensen at belyse aktørens valg- og beslutningsmuligheder. Evidensbaseret kundskab refererer i store træk til hvad-spørgsmålet, mens læreren prøver at besvare hvorfor-spørgsmålet. Den problematik som disse forfattere og flere andre (Frost, 2002; Rosen, 2003; Rousseau, 2006; Webb, 2001) cirkler omkring, er forståelsen af forholdet mellem teori og praksis, hvilken rolle kundskab har i denne sammenhæng, samt hvilke krav der sættes til kundskaben, for at den kan spille en rolle i det hele taget. I det kommende afsnit løsrives tematikken fra fagområder og forholdet mellem teori og praksis præsenteres fra et generelt, videnskabsteoretisk ståsted.

4.3.1 Forholdet mellem teori og praksis

Gennem en videnskabsteoretisk tilnærmelse til denne tematik, understreges samtidig at dette ikke er en debat, som har en særstilling inden for evidensbaseret. Derimod er det en generel udfordring at svare på, for alle videnskaber som sigter mod en praktisk anvendelse af kundskaben. Indledningsvis synliggøres forskellen mellem teori og praksis:

Praksis er en handlingsverden, et yrende liv av menneskelige følelser, tanker og handlinger i aktiv kommunikasjon. Teori er en symbolsk verden med utilstrekkelige begreper og hypotetiske sammenhenger mellom disse. Virkeligheten og symboler for virkeligheten får aldri blitt det samme. Forholdet mellom teori og praksis må sees som et dialektisk forhold mellom virkelighetens og symbolikkens verden, og hvor syntese alltid vil medføre nye motsetninger. Det må alltid være en ubalanse, et gap, mellom teori og praksis. Ellers vil dynamikken, den gjensidige berikelsen, opphøre. (Imsen, 1991, s. 39).

Imsen peger på, at der er væsensforskelle mellem teori og praksis, samt at værdien netop ligger i det dialektiske forhold. Med et sigte på at anvende teoretisk kundskab i praksis, kan yderpunkterne på et kontinuum skitseres som henholdsvis et erfaringstyranni og et teorityranni. Erfaringstyranniet karakteriseres ved at praksis er tilstrækkeligt, og at der ikke er behov for teoretisk kundskab. Teori affejes fordi den ikke passer på den konkrete situation, og det er den direkte anvendelige kundskab som efterspørges (Kvernbekk, 1995, s. 89). Når ideer om *hvordan* er det eneste man har behov for, hersker erfaringstyranniet. Tidligere erfaringer udgør handlingsgrundlaget, og der stoles på vaner, traditioner og opskrifter uden at forstå dem eller at teste holdbarheden (Buchmann, 1987, ref. i Kvernbekk, 1995, s. 89). Det er blandt andet denne type kundskab som evidensbevægelsen og andre typer af forskning for praksis

ønsker at henholdvis verificere eller afskaffe. Det er også interessant, at evidensbaseret kundskab, fra kritikerperspektivet, selv kun tilbyder hvordan-kundskab. Erfaringstyranniet som et yderpunkt i det dikotomiske forhold udelukker således både teoretiske betragtninger og formålet med at prøve noget nyt (Kvernbekk, 1995, s. 89). Med dette perspektiv for øje er det interessant at se nærmere på hvad det vil sige at erfare noget. Kvernbekk (1995, s. 90) mener, at erfaring afhænger af hvad den enkelte kan begrebsfæste. Erfaring er mere end sanseerfaring, indtryk må omformes til kundskab for at 15 års erfaring ikke bare er 1 års erfaring gentaget 15 gange (Korsen, 1978, ref. i Kvernbekk, 1995, s. 90). Det er praksisudøverens kundskab, færdigheder og antagelser, altså teori, der lægger føringerne for de erfaringer som gøres. Det at gøre sig erfaringer, indebærer at trække slutninger om den konkrete situation, og alt praksis bliver således betragtet som værdiladet (Kvernbekk, 1995, s. 90). Dale (1999) trækker forståelsesmæssigt i samme retning om begrebernes funktion men udvider betragtning:

Å gripe om, fastholde, sortere, velge ut deler fra omverdenen [...] Ords begrepsinnhold er preget av at vi kan fastholde og organisere forskjellige handlinger [...] En viktig begrunnelse for ordene våre ligger i den meningsgivende sammenheng de inngår i [...] Teori, kommunikasjon i teori og konstruksjon av teori, er fremstilling av tenkning i begreper. *Refleksjon* er nøkkelpunktet. Foruten å gripe om, forstår vi begreper, metaforisk, som *speil*, kognitive *speil*. Begrepene er det vi bevisst ser med, det som gjør vårt blikk reflektert [...] (s. 59, original fremhævelse).

Vi må have et udbygget begrebsapparat for at kunne kommunikere i teori, og det er med begreberne vi griber erfaringerne som muliggør refleksion. Fra et kognitivt ståsted kan refleksion defineres som: "*[...] the process of creating and clarifying the meaning of experiences (past and present) in terms of self (self in relation to self and in relation to the world). The outcome of the process is changed conceptual perspective.*" (Boyd & Fales, 1983, s. 101). Både teoretisk kundskab og relevant praktisk erfaring må være til stede for at refleksion har en tilstrækkelig platform. Det vi forstår, og det vi forstår ud fra, står i et gensidigt forudsætningsforhold. (Hellesnes, 1992, s. 85).

Det andet yderpunkt på kontinuummet, teorityranniet, er dikterende for praksis. Her er der ikke tale om teorier om, men teorier for. Schön (1983, s. 21) hæfter denne forståelse op på en underliggende rationalitetsform, den tekniske rationalitet. Den kendetegnes ved at professionel aktivitet består af instrumentel problemløsning som strengt følger anvendelsen af videnskabelig teori og teknikker, eller sagt med andre ord; anvendelsen af konkrete midler til

at nå definerede mål. Når teorityranniet hersker, foreskriver teorien for praksis hvordan et givent mål skal nås. Forbindelsen til evidensbevægelsens perspektiv virker ganske klar her.

Kvernbekk (1995, s. 92) tilbyder et alternativt syn på henholdsvis forståelsen af teori og forholdet mellem teori og praksis. Teori karakteriserer en gruppe af fænomener, og den har som opgave at beskrive, forklare og prædikere disse fænomener. Teorier repræsenterer således systematiseret og generaliseret kundskab. Fordi fænomener i den virkelige verden har så høj kompleksitetsgrad, omfatter teorier kun et udvalg af egenskaber eller komponenter ved disse fænomener. Dette udvalg udgør samlet set en forenklet model af fænomenet, og det er denne model som teorien beskæftiger sig med, ikke det egentlige fænomen i direkte form. En teori omfatter ikke alle detaljer og aspekter af et fænomen, og karakteristikken omfatter dermed også kun de udvalgte egenskaber og komponenter. Videre er teorier generelle og favner mange individuelle tilfælde. Dette forudsætter, at modellen som teorien karakteriserer, består af det som er fælles for alle de individuelle tilfælde, i hvert fald i en idealtypisk forståelse. Fordi det unikke og kontekstspecifikke er udeladt, er teorier fleksible og kan anvendes på tværs af mange situationer. Den implicite konsekvens af dette er samtidig at ingen teori kan anvendes direkte på et fænomen og ej heller kan foreskrive en specifik handling i en konkret situation. Når en teori skal bruges i praksis skal det gøres under hensynstagen til en række kontekstspecifikke faktorer, og en teori kan dermed også anvendes på forskellige måde. Brug af teori forudsætter anvendelse af skøn hos praktikerne. Weniger (1990, ref. i Kvernbekk, 1995, s. 92-93) mener, at en praktiker, som forventer klare opskrifter på handling fra teori, ikke har forstået hvad teori er og hvilken funktion de har.

Kvernbekk (1995, s. 94) har også tanker om skønnet, den proces som muliggør at flytte teori fra det generelle til det partikulære. Den vigtigste del ligger i at kunne identificere de væsentligste situationsfaktorer, det at kunne vurdere hvordan den konkrete situation er forskellig fra teoriens ideelle udgangspunkt, og samtidig kunne trække fornuftige konklusioner på grundlag af dette omkring, hvordan teorien skal anvendes. Sammenfattende siger Kvernbekk (1995): *"Skjønnet repræsenterer på denne måde en kunnskab som ser sammenhengen mellom det generelle og det partikulære; som kan behandle partikulære hendelser, fenomener, situasjoner i lys av generell kunnskap om dem."* (s. 94). Videre hævdes at skønnet erhverves i praksis, hvilket som logisk konsekvens medfører, at erfaring bliver en væsentlig forudsætning for god brug af teori. Særlig pointeres det, at erfaring i denne forståelse kræver at praktikerne har et teoretisk grundlag, som gør det muligt at se det

partikulære som et eksempel på noget generelt. Noget som i praksis kan vise sig nok så vanskeligt. I denne sammenhæng introduceres også tavs kundskab, hvor den erfarne praktiker i sine handlinger anvender regler med skøn ud fra en vurdering af, hvilke situationsbestemte faktorer der har størst betydning. Her erindres også om Frost (2002, s. 41-46) kritik, som redegjort for i et tidligere afsnit, om brugen af evidens og implementering af den kausale påstand som evidensen understøtter. Evidens hævdes at være utilstrækkelig i praksis, fordi man ikke uhindret og pr. automatik kan bevæge sig fra det generelle til det specifikke. Frost henviser til at andre hensyn må inddrages, og at evidens i tilstrækkelig grad må stemme overens med praktikerens tavse kundskab baseret på tidligere erfaringer. Som også tidligere bemærket tillægges den tavse kundskab en meget betydningsfuld rolle af Frost uden at der redegøres for hvilke konsekvenser det har, hvis kundskaben ikke er korrekt, mangelfuld eller fraværende.

Denne redegørelse kan rejse tvivl om hvorvidt evidensbaseret kundskab er tilstrækkelig og kvalificeret til både at være til nytte for praktikere og bidrage til at udvikle praksis. Er det nok at vide hvad, men ikke hvorfor og på hvilket grundlag? Hvordan kan man vurdere om en teori kan anvendes hvis man ikke kender grundlaget som den udspringer af? Hvad skal man matche de centrale, partikulære kendetegn med? Kan det også betyde at praksis bevæger sig i retning af at blive dogmatisk, når den teoretiske ramme for praktikerne kun rummer hvordan og tilsyneladende ikke faciliterer refleksionen over praksis? Pawson (2006) opsummerer meta-analyse som kundskabsgrundlag således:

With the main hypotheses truncated, with programme theories absent, with context untouched, with stake-holder choices ignored and with swathes of research by-passed, meta-analysis eliminates most of the evidence that is capable of telling us how interventions work and how we might account for their differential effectiveness. (s. 72)

Som indledning til dette afsnit udtrykker Utdanningsforbundet (2008, s. 33) og Steinsholt (2009, s. 62) bekymring i relation til evidensbaseret kundskab som refleksionsgrundlag, og både Kvernbekk (1995) og Dale (1999) peger på refleksion som helt centralt i forholdet mellem teori og praksis. På dette baggrundstæppe trækkes en lille, men højst relevant flig af John Deweys tanker frem som en kontrast til evidensbevægelsens kundskabsdannelse. Disse tanker vil i alt væsentlighed vise sig også at kunne rumme Kvernbekk's (1995) teorisyn, og som samtidig placerer refleksionens rolle entydigt i forholdet mellem teori og praksis.

4.3.2 John Dewey og kundskabsdannelse

Dewey er mest kendt for sit enorme arbejde inden for uddannelsesvidenskab, og hans indsats nyder stor anerkendelse. Dewey forbindes med mange forskellige begreber og tolkninger, og hæftes på tankesæt og paradigmer, der til tider kan være uklare i sig selv og stedvis modstridende. Alligevel vil det i denne forbindelse være forkert at bruge Deweys arbejde uden at placere hans ståsted helt overordnet, fordi et af de centrale kendetegn og styrker ved Deweys arbejde netop er, at alle delene er part i en større helhed. Udfordringen er, at Dewey ikke så enkelt lader sig placere ind i bestående koncepter eller dikotomier. På mange måder skaber hans arbejder nye platforme og forståelser som svar på en kritik af eksisterende tilnærmelser. Den følgende præsentation af Dewey er derfor baseret på udstrakt brug af en enkelt kilde. Jeg har valgt Svend Brinkmann (2013) fordi han både er internationalt anerkendt og helt tidsaktuel i tillæg til at være skandinavisk. Brinkmann har dermed gode forudsætninger for at repræsentere både en kontemporær og en regional tolkning. Deweys teorier præsenteres fra den originale litteratur.

Dewey forstår verden som usikker, uforudsigelig og altid i forandring. Verden hviler ikke på et statisk fundament, og der findes ingen endegyldige sandheder eller permanente videnskabelige, etiske eller politiske mål. Dewey beskriver sig selv som naturalist, og bekender sig stærkt til Darwins evolutionslære. Men det er ikke en reduktionistisk naturalisme, som kun beskæftiger sig med eksistensproblemer med udgangspunkt i naturvidenskabernes metoder og terminologi i tråd med den dikotomiske præsentation af naturalisme i et tidligere afsnit. Naturen kan ikke reduceres til et mekanisk system som kontrolleres af blinde kausalitetslove. Naturen består af dynamiske processer som også selv er i forandring. På trods af det naturalistiske udgangspunkt anerkender Dewey en subjektiv verden på linje med konstruktivismen, som er rig på mening, formål og værdier. Denne verden er reel og ikke en illusion, men en del af en altomfavnende natur. Verdens usikre natur er for Dewey ikke ensbetydende med, at videnskabernes legitimitet forsvinder, at moralen bliver subjektiv eller at menneskets eksistens bliver meningsløst låst i et deterministisk forløb. For Dewey er den eneste rigtige måde at møde verden på for mennesker gennem etablering af passende, sociale former og institutioner som muliggør fornuftig respons på udfordringer og forandringer. Dewey opfordrer til at konstruere og rekonstruere koncepter, videnskaber og praksis for til stadighed at forsøge at møde tidens og naturens udfordringer. En helt central tanke hos Dewey er at disse former og institutioner altid er demokratiske i sin form, fordi

demokratiet er den livsform som giver mennesker de bedste vilkår for at deltage på intelligent vis. Deltagelse er et andet nøglekoncept for Dewey. Mennesket opfattes som handlekraftigt og intentionelt, det kan påvirke verdens gang og sit eget miljø, men er også en del af en større helhed, hvor andre kræfter påvirker, medvirker og modvirker. Mennesket er ikke passiv modtager af information, der flyder med strømmen og som er prægivet en evig foranderlig verden styret af naturlove. Dewey forbindes med pragmatisme, men forbandt sig selv med instrumentalisme og naturalisme. Den centrale ide i pragmatismen er, at ideer ikke er "ude i den virkelige verden" og venter på at blive opdaget, men at ideer er menneskeskabte værktøjer med det formål at håndtere verden på en bedre måde i praksis. Dewey forstår ideer som sociale, offentlige og sammenvævede med samfundet, ikke som individuelle og interne. Pragmatismen forstår viden som resultatet af handling med og i verden. Sammenfattende kan man sige, at ideers sandhedsværdi måles i deres pragmatiske anvendelse, at ideer skal forstås som sociale, der er afhængige af kontekst og miljø, og som må tilpasses for at følge med verdens forandringer. Ideer er instrumentelle værktøjer, til at løse problemer med, og som står i en relation til konkrete og situerte problemer. Ideer som ikke længere er tilpasset det aktuelle problem degenererer til at blive ideologi med kun det formål at opretholde status quo (Brinkmann, 2013).

Dermed er vejen banet for at se nærmere på Deweys forståelse af forholdet mellem teori og praksis samt kundskabens og refleksionens rolle. Videnskab (science) som fænomen repræsenterer viden i sin endelige og perfektionerede form, hvilket vil sige at den fremtræder i sin iboende logiske form (Dewey, 2012, s. 97). Denne rationaliserede kundskab kendetegnes af tre karakteristika; abstraktion, generalisering og formulering. Førstnævnte indebærer en bevidst udvælgelse af elementer fra en erfaring, der vurderes som nyttige for fremtidige erfaringer. Det er en udskillellesproces fra det som er helt personligt og umiddelbart. Generalisering er abstraktionens modstykke, hvor kundskaben knyttes til nye, mulige erfaringer som oplysende og retningsgivende faktorer. Deweys henvisning til ideers sociale aspekt, som tidligere nævnt, ses blandt andet i det sidste karakteristikum ved frembringelse af rationaliseret kundskab, formuleringen. Kundskaben skal gøres tilgængelig og formuleres på en sådan måde, at den både i forhold til forudsætninger og sprog kan tilegnes af andre (Dewey, 2012).

Det er viden i sin videnskabelige form, der er idealet for den lærende (praktikeren), men det er ikke startpunktet for læringen. Den logiske form er kun forenelig med ekspertens erfaring, der

har indsigt i præmisserne for den videnskabelige kundskab og de konklusioner som kan trækkes fra den (Dewey, 2012). Deweys (2012) læringsforståelse har dermed som udgangspunkt at den lærende ikke skal lære videnskab, men videnskabelig metode til at nærme sig kendte fænomener. Det er ikke videnskab i sig selv, som er uddannelsens mål, det er vækst (Dewey, 1998, s. 29). Vækst (growth) er i Deweys (2012) filosofi det der karakteriserer livet og han beskriver vækst som ”*Habits [...] of active capacities to readjust activity to meet new conditions*” (s. 24). Uddannelse i en bred forståelse bliver således uadskilleligt fra livet (Dewey, 1998). Den første udfordring Deweys forståelse sætter for det evidensbaserede perspektiv går på, at udbygning af praktikerens kundskabsgrundlag forudsætter indsigt i de præmisser kundskaben hviler på (abstraktionsgrundlaget), og de konklusioner som erfaringen giver anledning til at trække (konsekvenser og generalisering). Denne forståelse kan også sammenholdes med afsnittet ”Evidens som guide til sandheden”. Om systematiske forskningsoversigter efter syntese, kan imødekomme disse krav virker i bedste fald usikkert. En spekulativ tanke kunne være, at for forskeren (eksperten) som producerer systematiske oversigter, fremstår kundskaben som meningsfuld i Deweys udlægning, fordi denne har indsigt i de bagvedliggende præmisser, og dermed er i stand til at tilnærme teorien til praksis igen. Det virker ikke oplagt, at denne mulighed består for praktikerens, som kun læser oversigten. Praktikerens skulle da også have indsigt i de bagvedliggende studier for at få kundskab om konteksten resultaterne er fremkommet i, hvilke bidragende faktorer der har været til stede, hvilke komponenter der har været fraværende, hvilke resultater der blev identificeret etc. Indsigten i hvad der er det centrale i det partikulære, og hvad der kan tænkes at have betydning for fremtidige situationer, er den viden som muliggør vækst i Deweys forståelse. At vide hvad, men ikke hvorfor er ikke tilstrækkeligt.

For at afdække næste mulige udfordring for evidensbaseret, kræves lidt mere indsigt i Deweys tænkning. I en uddannelsesproces skal en erfaring være forberedende for en fremtidig og mere kompleks erfaring. Dette forudsætter en empirisk sammenhæng mellem hver erfaring og indebærer at læringsudbyttet i den aktuelle situation udnyttes fuldt ud på det tidspunkt hvor erfaringen finder sted (Dewey, 1998). Kardinalpunktet i Deweys uddannelsesfilosofi fremstår nu tydeligt som reflektiv erfaring (Dewey, 1998). Dette er ikke ensbetydende med, at al erfaring er uddannende (Dewey, 1998, s. 13) som også Kvernbekk (1995) peger på i et tidligere afsnit. Deweys erfaringsbegreb har to aspekter; et aktivt og et passivt, hvilket indebærer at erfaring ikke er begrænset til en primært kognitiv proces (Dewey, 2012, s. 63).

Den aktive deltagelse er central: *"We exist in this world fundamentally as actively participating beings, and we know the world and its properties solely through practice. Theoretical reflection is derived from more fundamental practical actions within the world"* (Brinkmann, 2013, s. 19-20). Heri ligger også forklaringen på, at Dewey hævder, at forskellen mellem teori og praksis er en forskel mellem to forskellige typer praksis. Teoretisk refleksion udledes på grundlag af erfaring. Den aktive del i erfaringsbegrebet indebærer et forsøg på at gøre noget, og den eksplicitte handling opfanges i begrebet eksperiment. Den passive del er observation af de konsekvenser, som forårsages af den udførte handling og en tilbageføring af konsekvenserne til handlingen gennem refleksion. Det er vekselvirkningen mellem aktiv og passiv gennem refleksion, der bestemmer kvaliteten af erfaringen (Dewey, 1998, s. 38). Sagt med andre ord; interaktion mellem individet og det som konstituerer den aktuelle situation (Dewey, 1998, s. 41). Her er det værd at tage en kort degression for at kommentere på Deweys tilknytning til naturalismen og præferencen for eksperimentdesign som nu står ganske tydeligt frem. Det er helt centralt at understrege at Dewey ikke mente, at den videnskabelige metode skulle bruges til at uddrive al mening, intentionalitet og værdier fra menneskets verdensanskuelse. Derimod opfattede han disse begreber som en del af den naturlige verden på lige fod med vand og molekyler. Begreberne har dermed også en selvfølgelig plads i en videnskabelig undersøgelse, alt andet er misforstået, mener Dewey (Brinkmann, 2013, s. 4). Brinkman (2013) opsummerer Deweys forståelse af videnskabens funktion på en måde, hvor også det instrumentelle perspektiv og den kontekstuelle betydning bliver synlig: *"[...] he regarded science as a tool to be used in our daily lives; in other words, our everyday life provides the context in which science acquires justification, meaning, and value."* (s. 4). Konturerne af Deweys unikke position i et ontologisk og epistemologisk perspektiv begynder at vise sig. Med et nyt sideblik til Deweys mulige udfordring af det evidensbaserede perspektiv, kan man stille spørgsmål ved, hvordan refleksionen kan fungere i praksis belyst gennem et forenklet eksempel. En praktiker står overfor en problematisk situation, og ser efter indikatorer i den konkrete kontekst. På basis af forhåndenværende erfaring identificeres indikatorer som skal matches med indikatorer i en systematisk forskningsoversigt. Oversigten har grundlag i ekstraheringen og syntetisering fra flere underliggende studier, den er dekontekstualiseret og numerisk funderet. Den foreskriver en given handling og forventede konsekvenser, den kausale forbindelse. Den systematiske oversigt tilbyder derimod ingen forklaring på hvordan handlingen er udledt (tidligere nævnte præmisser), hvorfor og hvordan den virker, under nærvær og fravær af hvilke faktorer den har

virket tidligere (kontekst), ej heller om det er den rigtige handling i den aktuelle situation (den normative vurdering). Brinkman (2013) uddyber Deweys ovennævnte stillingstagen til det normative i videnskab sådan her: "[...] *all sciences are moral sciences, since they must all be understood in relation to our practical lives, where they have certain value-oriented preconditions and effects.*" (s. 27-28). Evidensbevægelsen grundlæggende værdi er som tidligere drøftet effektivitet.

Sammenfattende mener Dewey at den uddannende erfaring indebærer en rekonstruktion af individets erfaring på basis af refleksion ved at det kausale forhold mellem handling og konsekvens fremstår som tydeligere end på begyndelsestidspunktet og nye problemstillinger åbner sig; læring har fundet sted (Dewey, 1998). Evidensbevægelsen er med så langt, at situationen giver anledning til læring, men den fremstår som bundet til den aktuelle kontekst, fordi den systematiske forskningsoversigt ikke giver et teoretisk grundlag, som refleksion kan stå op i mod, jævnfør også Kvernbecks (1995) udlægning af forholdet mellem det generelle og det partikulære. Sat lidt på spidsen kan man påstå, at en praksissituation som skitseret, set over tid, i værste fald kan komme til at bære præg af simpel prøv og fejl fra et praksisperspektiv. Med et skeptisk eller pessimistisk blik kan man endvidere hævde at praksis ikke længere er kompetent til at udvikle teori fordi den mangler indsigt i teoriens præmisser. Ligeledes kan teorien ikke fortsætte med at udvikle praksis, fordi den mangler tilbagemeldinger om nye erfaringer fra praksis, mens praksis bare følger standardiserede procedurer med udspring i kausale forbindelser. For Dewey skal en erfaring bygge på de erfaringer som kom før, og påvirke de som kommer efter (Dewey, 1998, ss. 27, 47). Fra dette udgangspunkt bygges en induktiv og kronologisk kundskab. Dette benævnes den psykologiske metode, der er en variant af specialistens logiske metode. Dewey erkender at ikke alle vil nå videnskabeligt niveau, men til gengæld er den opnåede viden forankret i praksis. Kontrastelementet til dette, er viden som kun har symbolsk mening, fordi det ikke har forankring i praksis (Dewey, 2012, s. 97; 1998, s. 14).

John Dewey og instrumentalisme

Dewey kaldte som tidligere nævnt sig selv for instrumentalist, og det kan derfor virke paradoksalt at trække ham ind som en kontrast til den evidensbaserede forståelse i dette lys. Særlig med henvisning til at Skjervheim (1996, s. 244) er en blandt flere nordiske forskere, som har udtrykt kritik af Deweys tilnærmelse. Andre markante kritikere tæller blandt andet

Max Horkheimer (1967) og Erling Lars Dale (1972). Skjervheim trækker selv samme Dewey frem i "Det instrumentelle mistaket" som et eksempel på en forståelse, der kan føre til dette mistaket, når man bruger modellen for tekniske handlinger som grundmodel for menneskelige handlinger. Det ligger uden for rammerne og hensigten med denne afhandling, at gå i dybden med hvorfor Skjervheim med flere muligvis tog fejl, men at det er en reel mulighed skal kort kommenteres.

Det påstås her at Deweys forståelse af kundskabsdannelsen og eksperimentet, skal ses i lyset af to mere grundlæggende strukturer; deltagelse og demokrati. Disse to nøglebegreber lægger rammerne for hvordan eksperimentet, og dermed også kundskabsdannelse, kan praktiseres. Løvlie (2013, s. 258) peger på at forbindelsen mellem Dewey og positivisme sandsynligvis hviler på en forkert præmis. Han uddyber det sådan her:

Den som kritiserer Dewey for å være instrumentalist i Skjervsheim's forstand (mål-middel pedagogikk) setter saken på hodet. Han er samarbeidets talsmann og derfor kritisk til å pålegge lærerne et sett metoder eller "verktøy" som tar oppmerksomheten bort fra miljøer der barn og voksen sammen utforsker verden. (Løvlie, 2013, s. 260).

Erling Lars Dale (2008, s. 64-65) kom sidst i sit akademiske virke til den konklusion, at Horkheimer, Skjervheim og hans egen tidligere kritik af Dewey var misforstået. Selv udtrykker han det med disse ord:

Skjervheim manglede forståelse for, at Deweys videnskabsmetode for læring i grunden er knyttet til moralske kvaliteter, som Horkheimer og Skjervheim selv ville tilslutte sig: åbenhed, grundighed, fordomsfrihed og ansvar for det man siger og gør. Min konklusion er, at positivismekritikken indebar en uholdbar kritik af den amerikanske pragmatisme, repræsenteret ved Dewey. Jeg misforstod selv Dewey i 1972. (Dale, 2008, s. 65).

På denne baggrund er det måske en mere rammende forståelse af Dewey, at hans instrumentalisme går på brugen af kundskab for at opnå vækst og mere kundskab. Kundskaben bruges som instrument i et sagsforhold, ikke som et instrument i at bringe en anden person fra en forståelse til en anden.

Som nævnt indledningsvis peger mange af de forskere, som er skeptiske til evidensbevægelsen på at det naturvidenskabelige udgangspunkt er centralt i deres forbehold. Den ontologiske og epistemologiske forståelse lægger grundlaget for et metodologisk perspektiv, som er styrende for hvilke spørgsmålstyper der forsøges besvaret, søgen efter den effektive kausale forbindelse, og hvordan mennesket grundlæggende forstås, den reaktive og regelfølgende natur. Når de enkelte studier samtidig dekontekstualiseres og aggregeres

gennem syntese til en hybrid kundskab (højereangs-evidens), virker mulighederne for at forstå baggrunden for hvordan og hvorfor en valgt/foreskrevet handling/intervention begrænset. Tilstedeværelse af kundskab om de medvirkende INUS-betingelser virker tvivlsomt. Refleksionsgrundlaget for at bevæge sig konstruktivt mellem observationer i praksis og generel teori indsnævres. Med Deweys kundskabsforståelse kan man måske sige, at den hybride kundskabsform bliver fragmenteret for praktikerne, fordi praktikerne ikke står i direkte dialog med den praksis som teorien har ophav i. Videre kan man da hævde, at for eksperten, som har indsigt i og forståelse for de præmisser som hybridene er udsprunget af, og hvilke konklusioner som kan trækkes fra den, fremstår kundskaben som meningsfuld, fordi eksperten gennem logik og deduktion kan tilnærme kundskaben til praksis igen. Dale (1999, ss. 34, 57) benævner det som tredjepersonskompetence, når praktikerne ikke har indsigt i den bagvedliggende teori. Det er en form for redegørelse om noget andre har besluttet. Praktikerne er ikke selv subjektivt til stede som relevant kilde, der kan udfordre gyldighed og legitimitet. Kompetencen til at stå i et gyldighedsforhold til det som gøres mangler. Sagt på en anden måde så kan praktikerne ikke føre en diskurs, fordi kursen allerede er fastlagt udefra, og kompetencen mangler til at udfordre den gennem argumentation. Videre rejses der tvivl om hvorvidt den evidensbaserede kundskab er et tilstrækkeligt grundlag for at udvikle praksis og teori. Praksisudøveren har ikke tilstrækkelig indsigt i og forståelse for baggrunden for en foreskrevet intervention, til på en meningsfuld måde at foretage en abstraktion af det centrale i det partikulære og generalisering til en potentiel, fremtidig situation.

4.4 New Public Management og evidensbevægelsen

4.4.1 En effektiv symbiose

Effektivitet som ide har lange, historiske rødder der strækker sig tilbage til den tidlige industrialisering. Her var det den fremtrædende tankegang, når temaerne var planlægning og professionalisering. Indholdsmæssigt kan det forklares som de vilkår under hvilke en given handling kan udføres med et lavt input af ressourcer. Effektivitet har været et retningsgivende koncept inden for en række områder, herunder Scientific Management bevægelsen, og er fortsat fremtrædende i politiske sammenhænge i dag. Når effektivitet kobles med planlægning, bliver planlægning til en problemløsningsproces, hvor produktet/midlet kan iværksættes og driftes på en billig måde (Rittel & Webber, 1973, s. 158). Scientific

management var navnet, som den amerikanske ingeniør F. W. Taylor gav sine teorier om brug af videnskabelige styringsmidler for at få bedre effektivitet hos ansatte i en organisation. Disse teorier regnes som en del af de klassiske organisationsteorier, og karakteristisk er, at mennesker ses som instrumentelle dele i en maskine. Taylor, som også regnes for at være rationaliseringens grundlægger, opfattede i tråd med dette mennesker som rationelt handlende på basis af givne impulser (Kaufmann & Kaufmann, 2011, s. 48-49). Forbindelsen til det naturalistiske menneskesyn og den behavioristiske tilnærmelse ses således ganske tydeligt i det deterministiske perspektiv baseret på stimuli/respons.

I årene omkring 1980 udsprang en ny ledelsesfilosofi fra USA, og den var oprindelig en reaktion mod den offentlige administration, som gennem mange årtier var præget af inkompetence, ineffektivitet og korrupsion. Retningen var inspireret af blandt andet Scientific Management, og nogle af de centrale kendetegn kan beskrives med udtryk som ”budget cuts”, ”performance measurement”, ”accountability for performance” og ”strategic planning and management” (Gruening, 2001, s. 2). Efter en reformbølge i flere lande, blev filosofien i starten af 1990’erne knyttet til begrebet New Public Management. NPM blev samlebetegnelsen for et reformkoncept funderet på ideologisk skepsis til stat og politikere, og med stor vægt på effektivitet. Nøglekomponenter er blandt andet klare mål og virkemidler, samt måling af resultater. I norsk sammenhæng kom de første tegn på NPM-tænkning på nationalt, politisk niveau i 1986 med Willoch-regeringens moderniseringsprogram og i 1987 med Harlem Bundland-regeringens fornyelsesprogram. Udviklingen tog fart i 1990 med introduktion af obligatorisk mål- og resultatstyring i samtlige statslige etater. I 2002 kom et mere vidtgående reformprogram, ”Fra ord til handling”, som opfølgning på tidligere års regeringsarbejde med omstilling (Christensen, 2003, s. 3, 7). Christensen (2003) opsummerer indholdet således: *”I dette programmet er det hele veien lagt sterkt vekt på effektivitetsbetraktninger, nærmest som et tydelig overordnet prinsipp.”* (s. 8). Hansen (2007, s. 9) hævder, at evidensbevægelsen matcher den fremherskende forvaltningspolitiske reformtænkning, som med udgangspunkt i NPM fokuserer på effektivisering og kvalitetsudvikling. Ved at skabe gennemsigtighed i hvilke tiltag der henholdsvis virker og ikke virker, er denne forskningstype meget godt egnet som prioriteringsværktøj i udviklingen af de offentlige sektorer. Det er også baggrunden for en tidligere nævnt kritik i afsnittet ”Debatten om evidensbasering” som gik på udspringet af NPM med fokus på blandt andet standardiserede værktøj og målbare resultater. Det er blandt andet kombinationen af en ledelsesfilosofi som NPM, hvor den effektive intervention er målet, og det standardiserede

værktøj midlet, med et kundskabssyn som evidensbevægelsens, der monopoliserer en bestemt metodologi, som understøtter mål/middeltankegang, som anses som særlig uhensigtsmæssig blandt skeptikerne.

4.4.2 Om værdier og forskningens grænse

Marthinsen (2004, s. 295) peger på at evidensbevægelsen er et vigtigt, politisk redskab for at legitimere ressourcebrug. Med evidensbasering som fundament kan det politisk hævdes at tiltag anvender de bedste løsninger, og at arbejdet er effektivt. Effektiviteten drejer sig både om at give brugeren den bedst mulige hjælp, og om at give staten mest mulig igen for sine investeringer. Marthinsen fremhæver dette som to centrale mål i dagens forvaltning. At indføre evidensbasering i praksis er et politisk spørgsmål, og politiske spørgsmål bør drøftes offentligt (Grimen, 2009, s. 93). Imidlertid har NPM allerede en overordnet, styrende værdi; effektivitet, og ved at favorisere og privilegere et kundskabsperspektiv som kun beskæftiger sig med effektive, kausale forbindelser, og som samtidig ekskluderer andre kundskabsperspektiver, er der ikke rum eller behov for at diskutere politiske værdier eller hvad der er det gode. Her bør det uddybes, at evidensbevægelsen ikke pr. definition udelukker andre kundskabsperspektiver, men i og med at de kun inkluderer forskning i de systematiske forskningsoversigter, som ligger inden for evidenshierarkiet og det kausale perspektiv, kan det virke rimeligt, at foreslå en de facto eksklusion af andre kundskabsperspektiver. For NPM er den overordnede værdi allerede fastlåst på et principielt niveau, hvilket betyder at den udemokratiske styreform lurer i kulisserne (Hammersley, 2001, s. 550; Sanderson, 2003, s. 343). Politiske mål skal diskuteres offentligt og åbent for at bevare demokratiet. Evidensbevægelsen vil, særligt i samspil med NPM, på denne måde kunne lægge den politiske agenda gennem identificering af effektive interventioner, og således i realiteten flytte sig fra at sige noget om hvordan noget kan være, til hvordan noget bør være. Dette er også et af de kritikpunkter som rejses i et af de indledende afsnit, og som også fremhæves af blandt andet Marthinsen (2004, s. 295), Biesta (2007, s. 11), Sanderson (2003, s. 341) og Webb (2001, s. 73). Habermas (1970) beskriver politikerens stilling i dette scenarium:

The dependence of the professional on the politician appears to have reversed itself. The latter becomes a mere agent of a scientific intelligensia which, in concrete circumstances, elaborates the objective implications and requirements of available techniques and resources as well as optimal strategies and rules of control...The politician would then be at best something of a stopgap in a still imperfect rationalization of power, in which the initiative has in any case passed to scientific analysis and technical planning. (ss. 63-64).

Habermas peger på at forholdet mellem politik og forskning bliver stillet på hovedet, når forskeren kan diktere den politiske agenda. Biesta (2007) beskæftiger sig også med demokratiske bekymringer og drejer perspektivet til både forsknings- og praksissiden:

I am particularly concerned about the tension between scientific and democratic control over educational practice and educational research. On the research side, evidence-based education seems to favour a technocratic model in which it is assumed that the only relevant research questions are questions about the effectiveness of educational means and techniques, forgetting, among other things, that what counts as "effective" crucially depends on judgments about what is educationally desirable. On the practice side, evidence-based education seems to limit severely the opportunities for educational practitioners to make such judgments in a way that is sensitive to and relevant for their own contextualized settings. The focus on "what works" makes it difficult if not impossible to ask questions of what it should work for and who should have a say in determining the latter. (s. 7)

Biesta (2007) peger med dette på, at når det politiske blik hviler på effektive interventioner, og forskningen fokuserer på design som kan dokumentere effekt af kausale forbindelser, bliver det ikke så oplagt at stille spørgsmål om, hvad det skal virke for eller om det er den rigtige vej at gå. Et eksempel på dette kan hentes fra det amerikanske retssystem med programmet "Juvenile Awareness Programs (Scared Straight)". Essensen er at unge mennesker i aldersgruppen 11-18 år, som er vurderet i risikogruppen for at blive kriminelle som voksne, kommer på organiserede besøg i fængsler for voksne (National Institute of Justice, 2015). Formålet er:

Through prison tours and aggressive presentations by inmates, youth get to observe the consequences of criminal behavior (i.e. incarceration) and the harsh realities of life inside prison. These practices are intended to "scare" youth into leading a straight life without crime. (National Institute of Justice, 2015).

Designet virker til at være godt egnet til at måle effekten af skræmmekampagnen for målgruppen sammenlignet med en kontrolgruppe. Forudsat at interventionen har effekt, kunne den være en attraktiv løsning fra et politisk perspektiv som er fokuseret på effektivitet, og forskningen kan fylde rollen som dokumentation og evidens for effekten. Men udført fra et evidensperspektiv vil den systematiske forskningsoversigt indeholde meget begrænset eller ingen kundskab om følgeefferter af interventionen, som for eksempel forhøjet forekomst af angst, depression, selvmord, stofmisbrug, kriminalitet med personskaade etc. I lyset af INUS-betingelsen havde det også været interessant at vide noget om, både hvad det er i interventionen som sandsynligvis skaber effekten, og hvilke medvirkende faktorer der er i spil. Er det de fysiske rammer, de aggressive præsentationer eller mødet med de ansatte m.m.?

Selvom om denne type intervention rent faktisk frarådes af The Campbell Collaboration (Petrosino, Turpin-Petrosino, Hollis-Peel, & Lavenberg, 2011) så er den et eksempel på, at det er nødvendigt at tage stilling til andre faktorer end effektivitet. Både i forhold til uintenderede konsekvenser som for eksempel psykiske lidelser, men også i forhold til om intervention er ønskværdig, om den hviler på acceptable samfundsmæssige værdier, om signaleffekten er den rigtige. Selv hvis interventionen havde fantastiske tal for andelen af voksne kriminelle, er det så vejen at gå? Dette er en politisk diskussion, det drejer sig om værdier. Forskning kan pege på muligheder for interventioner, evidensbaseret forskning kan pege på forskning med evidens for effektive kausale forbindelser, men hvis valget er forhåndsbestemt gennem et effektivitetsperspektiv får det demokratiske konsekvenser.

En række forfattere (Biesta, 2007, s. 9; Davies, 1999, s. 115; Frost, 2002, s. 46; Gilgun, 2005, s. 59; Marthinsen, 2004, s. 293; Skrefsrud, 2010, s. 26; Steinsholt, 2009, s. 56) omtaler at evidensbevægelsen forhåndsdefinerer målet for praksis, den effektive intervention, men at praksis i første række handler om moralske spørgsmål og værdivalg. Først når disse spørgsmål er besvaret, giver det mening at vurdere mulige interventioner. Hvis ”Scared Straight” havde virkelig gode tilbagefaldstal, sammenlignet med alle andre kendte tiltag, vil det da alene kunne berettige og begrunde ibrugtagning? Det antages at mange ville være forbeholdne til tiltaget uanset effekt, fordi det er uforeneligt med personlige eller samfundsmæssige værdier.

4.5 Situationsforståelse og problemtypologi

En central antagelse i evidensbevægelsen er, som tidligere nævnt, forudsætningen om, at de resultater som opnås i forskningen relativt enkelt kan overføres til praksis ved at følge de foreskrevne retningslinjer for at opnå fidelity. For en skeptiker er det en grov tilsnigelse at forudsætte en høj ydre validitet på et generelt grundlag. Ydre validitet kan beskrives som graden af pålidelighed, når et forskningsresultat overføres fra en forskningsgruppe til en ekstern gruppe (Kleven, 2002, ss. 160-161). Flere forfattere (Evans & Benefield, 2001, s. 539-540; Hammersley, 2001, s. 547; Rosen, 2003, s. 17) peger på, at der ikke findes nogen eller meget utilstrækkelig evidens for at evidensbevægelsens forskningsresultater hverken kan overføres problemløst til praksis, at de har effekt i samme størrelsesorden som i forskningen eller at den evidensbaserede forskning er et bedre praksisgrundlag end andre kundskabstyper. En mulig forklaring på den manglende, påviste effekt i praksis kan ses i sammenhæng med

ydre validitetsproblematik. Det vil sige at effektive interventioner ikke så enkelt kan overføres til andre kontekster som antaget. En anden måde at se problematikken på kunne være, at den situationsforståelse som interventionsvalget bygger på ikke er helt så ligefrem. Et tankespil kunne se sådan ud; En praktiker som skal intervenere må først analysere den nuværende tilstand og identificere en diskrepans mellem det nuværende og det ønskede. Heri ligger der en problemformulering. For at interventioner skal kunne bruges generelt, og særlig med tanke på fidelity, virker det rimeligt at antage at problemformuleringen hviler på en forudsætning om høj underliggende inter-subjektivitet. Det betyder at de fleste praktikere, som befinder sig i en tilsvarende situation, vil opfatte situation på en rimelig samsvarende måde, at den nye ønskede situation forståelsesmæssigt kan udspringe af den nuværende situation, og at det problem som skal løses for at nå målet fremstår nogenlunde ens for alle. Hvilke egenskaber som karakteriserer et problem kan derfor tænkes at have konsekvenser for hvordan løsningsmuligheder former sig for praktikerens.

4.5.1 Wicked og tame problemer

Rittel og Webber (1973) skriver om udfordringer ved at finde løsninger på sociale problemer set fra et overordnet samfundsperspektiv. Jeg mener, at de begreber, refleksioner og påstande som præsenteres også kan anvendes til at nærme sig udfordringer på mikroniveau i en social kontekst, som for eksempel elevens adfærdsproblemer, medarbejderens mangel på motivation, tilbagefaldsproblematik inden for stofmisbrug og kriminalitet. Forfatterne skriver fra et planlægningsperspektiv, som bygger på at en diskrepans mellem det som er og det som burde være; omridset af et problem tager form. En kort degression er her tilsagt for at se nærmere på de forudsætninger der bygges på. Med afsæt i forordet antages at samfundet i høj grad er værdipluralt. Samfundet karakteriseres sådan:

[...] the high-scale societies of the Western world are becoming increasingly heterogeneous. They are becoming increasingly differentiated, comprising thousands of minority groups, each joined around common interests, common value systems and shared stylistic preferences that differ from those of other groups [...] How are goals to be set, when the valuative bases are so diverse? Surely a unitary conception of a unitary "public welfare" is an anachronistic one." (Rittel & Webber, 1973, s. 167, 169).

Sociale processer er kernen i åbne systemer, som igen er forbundet til netværk af åbne systemer (Rittel & Webber, 1973, s. 159). Individet er den intentionelle og selvbevidste aktør som indgår i og bliver påvirket af sociale processer, og som også selv påvirker og efter tur

igen bliver påvirket af systemets respons på tidligere påvirkninger. Individet forstås med andre ord i tråd med menneskeligt aktørskab. Rittel og Webber (1973) siger videre: *"In that structural network it has become less apparent where problem centers lie, and less apparent where and how we should intervene [...]"* (s. 159). Den praksisforståelse, som der arbejdes med her, bygger på stor kompleksitetsgrad og har således klare lighedstræk med den systemiske praksis, som blev introduceret i det første kapitel. En udfordring der fremhæves er selve definitionen af et givent, socialt problem. Årsagen til problematikken er at den professionelle, som arbejder med socialt kontekstualiserede problemer, er blevet forledt til at tro, at en formålstjenstlig arbejdsform i denne situation tilsvarende det tankesæt som er underliggende for den moderne professionalisme, hentet fra videnskaben og ingeniørkunsten. Den professionelle kan ikke indtage formen af en "anvendt forsker" (applied scientist), for at definere og løse problemer i denne kontekst på samme måde som en forsker eller ingeniør nærmer sig sine problemer. For at synliggøre artsforskellen mellem problemtyper opstilles en distinktion mellem "wicked problems" og "tame problems". Tame problemer kendetegnes ved at problemet enkelt kan beskrives med høj grad af inter-subjektivitet. Videre vil en opstilling kunne indeholde al den information der er behov for, for at forstå og løse problemet. Når problemet er løst, er det klart for alle at løsningen er gennemført. Det er muligt at vurdere hvor godt et løsningsforslag har virket, og det er muligt at teste forslaget under kontrollerede former forud for implementering. Wicked problemer står i kontrast til denne type problemer og beskrives sådan her:

The information needed to understand the problem depends upon one's idea for solving it. That is to say: in order to describe a wicked-problem in sufficient detail, one has to develop an exhaustive inventory of all conceivable solutions ahead of time. The reason is that every question asking for additional information depends upon the understanding of the problem – and its resolution – at the time. (Rittel & Webber, 1973, s. 161).

Denne udlægning kan også ses analogt til evidensens rolle som beskrevet i afsnittet "Evidens som retfærdiggør overbevisning". Forståelse af et problem og problemets resolution har en samtidighed og de er gensidig konstituerende. Dermed kan udlægningen også ses i sammenhæng med Aristoteles begreber praxis og phronesis. Med wicked problemer er formuleringen det, som er problemet. Det bemærkes samtidig, at wicked problemer ikke har løsninger men re-løsninger (solution vs. resolution). Re-løsningerne er ikke definitive, men "opnås" af eksterne begrænsninger i ressourcer, tid eller tålmodighed. De kan ikke beskrives med sandt eller falsk, men som gode eller dårlige, dog uden at nogen kan siges at have en formel ret til beslutte korrektheden. Vurderinger vil have stor variationsbredde med

påvirkning af personlige og gruppeinteresser, værdier og ideologiske præferencer. De vil ofte have form af ”bedre eller værre”, ”tilfredsstillende” eller ”god nok”. Den klassiske problemløsningsmodel er med sin linearitet utilstrækkelig til at favne denne type problemer; forstå problemet, saml information, analyser informationen, synteser informationen og vent på det kreative spring. Wicked problemer kræver en anden tilnærmelse: *”One cannot understand the problem without knowing about its context; one cannot meaningfully search for information without the orientation of a solution concept; one cannot first understand, then solve.”* (Rittel & Webber, 1973, s. 162). Processen kan måske visualiseres som en kundskabsspiral, hvor kundskab om både problematik og løsning udvikler sig gennem aktørens interaktion med begge fænomener. I det lys kan man hævde en vis lighed med Dewey, hvor erfaringer bygger på hinanden, og kundskaben vokser for hver ny gennemførelse af den aktive og passive fase.

Re-løsninger på wicked-problemer kan ikke testes forud, og implementering af tiltag forårsager bølger af konsekvenser som i teorien vil strække sig ud i evigheden. Mange af konsekvenserne er uintenderede, og kan være både positive og negative. Effekterne af disse kan overtrumfe effekterne af de intenderede konsekvenser, og det er muligt at ende op med en værre situation end udgangspunktet. Implementerede re-løsninger kan ikke reverseres og de efterlader sig spor som ikke kan slettes: *”[...] every attempt to reverse a decision or to correct for the undesired consequences poses another set of wicked problems [...]”* (Rittel & Webber, 1973, s. 163). Wicked problemer vil ofte have en række potentielle re-løsninger som afdækkes, og en endnu længere række som ikke identificeres. Hvilket alternativ som prioriteres og implementeres er baseret på en vurdering, som blandt andet hviler på graden af tillid og troværdighed mellem tiltager og klient. En central distinktion mellem tame og wicked problemer er graden og kvaliteten af egenartethed:

There are explicit characteristics of tame problems that define similarities among them, in such fashion that the same set of techniques is likely to be effective on all of them. Despite seeming similarities among wicked problems, one can never be certain that the particulars of a problem do not override its commonalities with other problems already dealt with. (Rittel & Webber, 1973, s. 165).

Når førnævnte diskrepans mellem det som er, og det som ønskes, udgør et wicked problem er en mulig forklaring/forståelse arbitrær fra et logisk perspektiv. Sat på spidsen betyder det, at den som prøver at beskrive problemet vil gøre det med en forklaring som passer med intentionen og det handlingsudvalg som er tilgængeligt i den konkrete situation.

Analytikerens perspektiv bliver dermed den stærkest, formgivende faktor i forklaring af diskrepansen og dermed også i re-løsningen af problemet. Dewey (ref. i Kvernbekk, 2015, ss. 43-44) peger også på, at man ikke har en komplet forestilling om målet, før man har en komplet forestilling om den handlingsvej som vil tage os frem til målet.

4.5.2 Situations- og problemforståelse i et evidensperspektiv

For at synliggøre forskellene i praksis ved de to tilnærmelser til problemer, indledes med et eksempel. Udgangspunktet er i den tidligere nævnte systemiske forståelse af praksis og kausalitet forstået som INUS-betingelse. En større virksomhed ønsker at bringe sygefraværet ned. Fraværet er særlig højt i mange af de interne afdelinger. Det vil sige at de ønsker at gå fra SF_f til SF_e . De engagerer to forskellige og uafhængigt arbejdende konsulentselskaber. Det første selskab, S1, har lang erfaring med at implementere en systematisk opfølgingsmodel af sygemeldte, som inkluderer linjeledelse og personaleafdelingen. Kernen i interventionen er hyppig kontakt mellem sygemeldte og arbejdsgiver, og aktiv brug af delvise sygemeldinger. S1 foreslår en kursusrække til uddannelse af ledelse og personalekontor, hvorefter virksomheden er klar til at starte interventionen. S1 ønsker at komme tilbage på et senere tidspunkt, for at evaluere på hvor meget sygefraværet er gået ned. Det andet selskab, S2, ser det høje sygefravær som et symptom på forhold i virksomheden, der ikke fungerer tilfredsstillende. Efter en håndfuld pilotinterviews udformes et semi-struktureret spørgeskema, som danner udgangspunkt for en større kvalitativ interviewundersøgelse blandt medarbejderne. Baseret på piloten har S2 identificeret 5 områder, som de mener, er særligt interessante at fokusere på. I analysen og vurdering af interviewdata træder 2 områder markant frem. Virksomhedens lønningsstruktur i kundeafdelingerne er meget præstationsorienteret, og det skaber høj grad af konkurrence mellem medarbejderne. Præstationskrav og et indtjeningsbaseret, internt magthierarki påvirker i stor grad samarbejdet til støtte- og stabsfunktioner andre steder i virksomheden, og arbejdsmiljøet forsures ofte af konflikter. Det andet område som udkrystalliseres, peger på at topledelsen har mangelfuld opfølgning af mellemlidelsens udfordringer, og at sidstnævnte oplever at ledelsen kun har fokus på indtjeningen. S2 foreslår på basis af tilbakemeldingerne en ny lønstruktur, som i meget højere grad understøtter samarbejde internt og på tværs af afdelinger, og hvor hele virksomheden får del i eventuelle bonusbetalinger for at nå fælles mål. I tillæg skal der introduceres en række mindre ændringer, som kan støtte op om tiltaget. S2 har konkluderet med at sygefraværet skyldes manglende trivsel, fortrinsvis på grund af psykisk belastende

arbejdsmiljø. S2 er samtidig klare på, at virksomheden bør arbejde kontinuerligt med at fremme trivsel og et positivt arbejdsmiljø på mange fronter, fordi et miljø er i konstant ændring. Ændringerne kan sandsynligvis påvirkes i den retning virksomheden ønsker gennem målrettet indsats, men typen af indsats vil variere i takt med, at den mest presserende faktor at ændre, også ændrer sig. Forskellene i de to tilnærmelser til situationen, er at selve problemet fremstår ganske tydelig næsten fra starten for den ene mens det forsker langsomt frem for den anden. Det er muligt at det første konsultantselskab kan medicinere symptomerne, men når ikke frem til roden af problemet. Det virker også som en betydelig mindre ressourcetrækkende intervention end alternativet. Det andet selskab vil med deres tilnærmelse have bedre forudsætninger for at nå frem til en del af årsagen til det høje fravær, men sikkert ikke hele årsagen. Deres løsninger vil have udgangspunkt i den dialog der har været med praksisfeltet.

På baggrund af denne problemtypologi argumenterer jeg for, at den evidensbaserede forståelse af problemer ligger betydeligt nærmere tame problemer end wicked problemer. Hvis ikke problemet var defineret på forhånd, kunne heller ikke midlet være forsket frem. Problemet kan kun identificeres forud for løsningen, fordi det har begrænset egenartethed, og kan beskrives med høj grad af inter-subjektivitet. Videre er det muligt at formidle tilstrækkelig information til at løse problemet i nye situationer. Problemet har en løsning, som kan identificeres og testes forud for implementering (forskning), og virkningen kan måles i eftertid. Implementering af løsninger i et evidensbaseret perspektiv forudsætter en replicerbar og ensartet proces som tilsvarende den beskrevne, klassiske problemløsningsmodel. Det kan derfor virke sandsynligt, at det netop er denne problemforståelse som ligger til grund for mål/middeltanken og den instrumentelle forståelse af kundskaben.

4.6 En moralsk praksis

Som indledning til dette afsnit erindres om Skrefsruds (2010, s. 26) påstand om, at når evidensbevægelsen fastlægger hvad der er målet for praksis, den effektive praksis, og hvordan det mest effektivt (bedst) opnås, den efficiente gennemførelse af den effektive intervention, kan det sidestilles med, at udøveren er på den sikre side af kundskaben og modtageren endnu ikke er kommet der til. Kundskab er noget der formidles, og ikke noget der konstrueres socialt gennem blandt andet dialog. Det kan ses som en objektivisering af modtageren som gøres til genstand for manipulering. Videre genkaldes også afsnittet ”Debatten om evidensbevægelsen” hvor Utdanningsforbundet (2008, ss. 15-19) peger på tre debatområder

og det ene af dem drejer sig om udspringet af NPM og fokuset på standardiserede værktøjer og målbare resultater. Videre hævdes det også, at effektivitetsperspektivet kræver kategoriske løsninger på problemer som først skal besvares normativt. I forrige afsnit argumenteres for, under forudsætning af accept af vilkåret om at det er tæmte problem forståelsen der er underliggende for mål/middeltankegangen, at en anden problemforståelse måske vil forudsætte en alternativ tilnærmelse til processen. Nogle af de centrale komponenter i sådan en proces kunne være, at mål defineres i fællesskab mellem tiltager og klient, og at midler udvælges, fordi de passer til kollektivt, aftalte mål, kontekst og værdigrundlag. Det centrale er således en proces, hvor den nuværende situationsforståelse, det ønskede mål, diskrepansen mellem disse to, og hvilke midler som kan få anvendelse under hensynstagen til værdi, personlige præferencer m.m. opstår i praksis og som en del af praksis.

Disse to forskellige tilnærmelser til praksis knyttes sammen med Skjervheims (1996) ”Det instrumentelle mistaket” af tre årsager. Den første er for at belyse de mere grundlæggende forskelle i måden at forstå praksissituationen på. Den anden er for at belyse, hvorfor instrumentel kundskab ikke bør være hele teorigrundlaget for praksis fra et moralsk ståsted. Den sidste årsag er, at Skjervheims (1996) eget svar på ”Det instrumentelle mistaket” muligvis kan akkommodere både den alternative problemforståelsesproces som skitseret oven for, og Deweys demokratiske og deltagende eksperiment. Den understøtter med andre ord moralsk ligevægt og en frugtbar dialog (Midtbø & Hauge, 2010, s. 190). Både Skjervheims (2002) moralske begrundelse, og dialogformen, forstår jeg som analytiske redegørelser og ikke som empiriske beskrivelser. Dermed fremstår de også betydeligt mere unuancerede og med meget skarpere konturer end de vil være at genfinde i praksis. Det forringer dog på ingen måde kvaliteten af det budskab, som Skjervheim prøver at fremme.

4.6.1 Den treleddede dialog

Vi kan tale uden at samtale, mener Martinsen (2005, s. 23). Kierkegaard fremhæver at tilegnelse er hemmeligheden bag samtalen. Tilegnelse er at høre efter hvad den anden har at sige, at svare på det med nye spørgsmål sådan at de to parter sammen forstår noget bedre. Når individer tilegner sig noget, er det blevet vedkommende og genkendeligt for begge (Kierkegaard ref. i Martinsen, 2005, s. 23). Nøgleordet i det sproglige møde er for Skjervheim (2002, s. 21, 29) engagement. Engagement er ikke en egenskab eller en følelse, men en grundstruktur i den menneskelige tilværelse. Engagement kan ikke tages frem eller lægges

bort, mennesket er altid engageret, men det står frit for at vælge hvad det er interesseret i eller til at lade andre vælge for sig. I et sprogligt møde med en anden er der tre muligheder. Man kan deltage og blive engageret i påstande som medparten udtrykker. Her bliver relationen treleddet; mig, den anden og sagsforholdet. Man kan også vælge ikke at lade sig engagere i det forhold den anden udtaler sig om, og blot konstatere det faktum at personen referer til sagsforholdet. Her er relationen toleddet, hvor den sidste relation så at sige bor inden i den første; min relation til mit sagsforhold, og den andens relation til sit sagsforhold (som tilsammen er mit sagsforhold). I den sidste mulighed i det sproglige møde lyttes ikke til hvad medparten siger, men blot til lydende der fremkommer. Den anden gøres til et rent fysikalsk objekt, hvilket Skjervheim forbinder med den behavioristiske model. Det er de første to muligheder som er centrale i denne kontekst. Når den andens påstande opfattes som påstande, er det let at lade sig engagere i en diskussion, om det der påstås. Men opfattes påstanden som faktum, er der ikke basis for en diskussion, men bare en tilordning af den faktiske sammenhæng. Skjervheim (2002) siger: "*Å ta den andre alvorleg er det samme som å vera viljug til å ta hans meiningar opp til ettertanke, eventuelt diskusjon*". (s. 23). At gøre menneskelige meninger til fakta er det samme som at objektivere mennesket. Objektiveringen af den anden er et angreb på dennes frihed, den anden gøres til et faktum, en ting i verden. På denne måde kan man skaffe sig herredømme over en anden; den som er bedst til at objektivere den anden har herredømmet (Skjervheim, 2002, s. 24-25). Martinsen (2005) tilføjer at objektivering er et angreb på den andens frihed: "*[...] til at ha sin egen selvforståelse, den andres rett til å ha sine meninger og sine vurderinger. En forstår den andre bedre enn han forstår seg selv.*" (2005, s. 25). Når objektivering bliver absolut, kan man tale om objektivisme eller positivisme, som indebærer at man kun vil se noget under en enkelt synsvinkel; fakta og faktasitet (Skjervheim, 2002, s. 26). Behandles det som den anden siger som et faktum, stiller man sig selv uden for med hensyn til temaet, man gør sig fremmed. Hvis man objektivierer sin omverden, de andre og samfundet bliver man fremmed, samfundet optræder da som fremmedgørende, det som man ikke deltager i. I det fremmedgjorte samfund optræder de andre som determinerte, som følger ufravigelige naturlove. Dette følger netop af ikke selv at deltage, fordi for den der deltager og selv træffer valg er handlingen ikke forhåndsbestemt. På den måde bliver fremmedgørelse af den anden

samtidig en fremmedgørelse af sig selv (Skjervheim, 2002, s. 28). Martinsen (2005) uddyber:

Når objektiveringen av den andre blir en grunnholdning (=objektivism), er relasjonen kun toledet. En konstaterer kun det den andre sier som et faktum, en stiller seg utenfor med hensyn til temaet, og en gjør seg til en fremmed i forhold til sin egen eksistens og den andre. Objektiveringen av den andre er også en objektivering av en selv. (s. 25).

Når Skjervheim siger at vi kan vælge hvad vi engagerer os i, er den centrale tilføjelse at det første vi skal vælge, er at tage valget selv, og at måden vi møder den anden på samtidig også er måden vi møder os selv på (Skjervheim, 2002, s. 29). Den der ikke vælger, er i færd med at ophøre med at eksistere som menneske, for det er de etiske spørgsmål om godt og ondt der er de centrale i eksistensen (Martinsen, 2005, s. 27; Skjervheim, 2002, s. 34). Den der abstraherer sig væk fra disse "lurer eksistensen" som Søren Kierkegaard (ref. i Martinsen, 2005, s. 27) skriver. Skjervheim etablerer således en sammenhæng mellem faktualisering, objektivering, fremmedgørelse, depersonalisering og eliminering af det etiske og siger samtidig at det var dette budskab Kierkegaard forsøgte at fremme når han talte om objektivitet og subjektivitet. Det er subjektets opgave at tage valget, at eksistere i tiden og ikke stille sig udenfor; subjektiviteten handler om at forstå sig selv i eksistens (Skjervheim, 2002, s. 34-35).

I lyset af de afdækkede karakteristika ved henholdsvis evidensbaseret forskningsmetodologi, kundskab og praksis er der flere stærke indikatorer på, at evidensbaseret også indebærer en instrumentel tilnærmelse til praksis. Hvis det er tilfældet peger Skjervheim på, at det er tungtvejende, moralske grunde til hvorfor denne kundskabstype ikke bør være det eneste teorigrundlag for praksis. Den treleddede dialog belyser hvordan en mere ligeværdig dialog kunne se ud som grundmodel for praksis.

5 Konklusion

Denne afhandling forsøger at finde svar på, hvordan et evidensbaseret perspektiv kan påvirke kundskab og praksis. Det har ikke været hensigtsmæssigt at holde et skarpt skel mellem påvirkning af kundskab og praksis, da nogle elementer har direkte betydning for begge mens andre kan have indirekte betydning for det ene, men direkte for det andet. Konklusionen peger på syv mulige, udfordrende påvirkninger, som kan følge med det evidensbaserede perspektiv.

Systematiske forskningsoversigter indeholder en anbefaling af en evidensbaseret intervention, med udgangspunkt i syntetisering af resultater fra underliggende primærstudier. Studierne vurderes efter en række kriterier, og det vigtigste er evidenshierarkiet, som rangerer design efter styrken på indre validitet. Disse forskningsoversigter er handlingsgrundlaget for den evidensbaserede praksis. Den første udfordring er den evidensbaserede forsknings mulighed for at favne praksis forstået som organiseret kompleksitet. Den første problematisering går på det metodologiske udgangspunkt for kundskabsproduktionen med ophav i den medicinske evidenstradition. Kardinalt i denne forståelse er, at verden består af universelle regler, med udgangspunkt i årsager og virkninger samt at mennesker og situationer grundlæggende er ens. Den anden problematisering er tilnærmelsen til det kausale forhold som hovedsageligt binært. I kombination vil de to problematiseringer sige at individet reagerer rimelig forudsigeligt på en enkelt variabel rimelig uafhængigt af situationelle faktorer. Tre faktorer udpeges som udfordrende her. Den første er selve kausalitetsforståelsen, som problematiseres gennem kontrasten til INUS-betingelsen. INUS-betingelsen fremviser en betydelig mere nuanceret udlægning af kausalitet. Det andet er den deterministiske forståelse af individet i et stimuli-/responsperspektiv. Modsætningen er mennesket set som aktør. Det sidste element går på en generel underkendelse af den kontekstuelle betydning. Både i forhold til påvirkning af menneskers valg men også i forhold til overføring af resultater fra forskning til praksis.

Den næste udfordrende påvirkning går på replikationen af en intervention i praksis med en evidensbaseret tilnærmelse. Med udgangspunkt i det universelle, forsøger systematiske forskningsoversigter at lægge til rette for, at interventioner, der tidligere er fundet effektive, kan udføres i nye kontekster på efficient vis. For at sikre den kausale reproduktion og interventionens efficiens, skal retningslinjer nøje efterleves. Det første element i denne udfordring diskuteres ikke i den udvalgte litteratur og går på hvordan disse instrukser kan harmonere på tværs af alle de underliggende studier som er udgangspunkt for retningslinjerne.

Det næste element, som heller ikke tematiseres i litteraturen, er hvorvidt sammenhængen mellem mulige anvendelser i praksis og graden af påkrævet fidelity vurderes som omvendt proportional. Det sidste element er centralt og drejer sig om at handlingsrummet for praktikerens indsats jo stærkere krav til fidelity interventionen forudsætter. Jeg argumenterer for at professionel praksis skal forhandles mellem deltagerne, fordi praksis i første række handler om moralske spørgsmål, om værdivalg. Når den evidensbaserede kundskab på forhånd har mål og middel, er der ikke grundlag for en forhandling.

Den tredje udfordring går på situationsforståelsen i et evidensbaseret perspektiv og tilnærmelsen til det problem, som skal løses med interventionen. Anvendelsen af en evidensbaseret intervention forudsætter, at det er muligt at beskrive problemer i praksissituationer med høj grad af inter-subjektivitet. Ved hjælp af distinktionen mellem tame og wicked problemer synliggøres, at evidensbevægelsen muligvis støtter sig til en problemforståelse, som på en uhensigtsmæssig måde forenkler kompleksiteten i social praksis, men som tilgodeser lineariteten i problemløsningsprocessen som fidelity forudsætter. I den anvendte problemforståelse, tame problemer, vil en opstilling af al information, der er nødvendig for at forstå og løse problemet, være mulig. I kontrast til tame problemer står wicked problemer. Wicked problemer kan ikke forstås uden at have kendskab til kontekst. Man kan ikke på en meningsfuld måde indhente information om dem uden at have en ide om en løsning. Søgningen efter en løsning er samtidig med til at forme problemet. Denne type problemer har ikke endegyldige løsninger, men kræver re-løsninger. Det er ikke muligt at teste løsninger forud. Hver implementering af en intervention har irreversible konsekvenser, de kan højst forsøges imødegået gennem nye interventioner. Problemer i social praksis vil sandsynligvis være af begge typer, men det kan virke udfordrende, at skulle håndtere et wicked problem på baggrund af evidensbaseret kundskab. Denne problemtypologi har også relevans for tilnærmelsen til forskningssituationen.

Den fjerde udfordrende påvirkning går på mulige påvirkninger af praksis gennem politisk indflydelse. I afhandlingen placeres NPM som et politisk styringskoncept, der gennem længere tid har haft aktualitet i norsk sammenhæng. Det overordnede fokus er effektivitet, og centrale komponenter er klare mål og virkemidler, samt måling af resultater. Videre kobles evidensbevægelsen til det politiske liv, delvist gennem at institutionaliseringen af evidensbevægelsen ofte har politisk udspring, samt at politisk indflydelse er erklærede mål for de formaliserede evidensorganisationer. Teksten belyser muligheden for at NPM og

evidensbevægelsen, gennem sammenfald i den overordnede, styrende værdi; effektivitet, kan privilegere evidensbaseret kundskab som kundskabsperspektiv. Et centralt punkt er muligheden for at lægge føringer for politiske valg for praksis. Gennem sammenfaldet af den overordnede, styrende værdi med det politiske styringskoncept opstår muligheden for at lægge den politiske agenda, ved i realiteten at flytte sig fra at sige hvordan noget kan være til hvordan noget bør være. Dette har også demokratiske konsekvenser, fordi politiske valg er værdivalg. Det er afgørende for demokratiet at værdivalg diskuteres offentligt.

Den femte påvirkning beskæftiger sig med, hvorvidt evidensbaseret kundskab er et tilstrækkeligt grundlag for at flytte sig mellem teori og praksis, på en måde, der både kan udvikle praktikerens og teorien. At erfare, indebærer at trække slutninger om den konkrete situation som et eksempel på et mere generelt fænomen, teori. Teori er en forenklet fremstilling af et fænomen, og det er den, der lægger føringer for hvilke erfaringer individet har mulighed for at gøre. Det er skønlæsning eller refleksion, der er udgangspunktet i at identificere de kardinale situationsfaktorer, som viser ligheder og forskelle til det generelle. Det er refleksion som muliggør erfaring. Helt afgørende peges der på, at praktikerens skal have indsigt i de præmisser som teorien hviler på, abstraktionsgrundlaget, for at den kan være udgangspunkt for en generalisering af den partikulære situation. Evidensbaseret kundskab, eksemplificeret ved systematiske forskningsoversigter, indeholder antageligvis ikke information af denne karakter. Belyst gennem kontrasten til en alternativ kundskabsdannelsesproces, som imødekommer dette krav, argumenterer jeg for, at den evidensbaserede teori ikke faciliterer en læring som overskrider den specifikke situation. Det kan dermed også påstås, at praksis ikke kan udvikle ny teori gennem anvendelse af evidensbaseret kundskab.

Afhandlingen har redegjort for mulige sammenhænge mellem metodologi, kundskabsdannelsesmetodik, kundskabstyper og praksisformer. Et af formålene har været at belyse hvorvidt, og i hvilken grad evidensbaseret kundskab med rette kan klassificeres som instrumentel kundskab, med henvisning til at en del af kritikken mod det evidensbaserede perspektiv går på, at kundskaben gøres til teknologi og praksis teknificeres. Flere af de ovennævnte udfordringer peger i den retning, og instrumentaliseringen tydeliggøres gennem kontrasten til den treleddede dialog. Implikationerne af dette rækker udover begrænsninger i praktikerens autonomi. De har også en principiel og moralsk karakter, som begrænser omfanget af den rolle som evidensbaseret kundskab bør spille i praksis. Dette er den sjette

udfordring. Essensen opfanges af ”Det instrumentelle mistaket”. Tekniske handlinger med mål og kalkuler bør ikke være udgangspunktet for handlinger i social praksis, fordi alle mennesker ikke kan handle efter den model. Handlinger i det sociale rum bør kendetegnes af almengyldighed. Tekniske handlinger har alligevel en plads i pædagogikken og i andre praksissituationer. Fejlslutningen ligger i at absoluttere denne form for teori. Som en afsluttende sløjfe til denne tematik henvises der til, at NPM vil kunne fungere som en forstærker for evidensbaseret kundskab i relation til at begå ”Det instrumentelle mistaket”, ved at lade den evidensbaserede teori blive hele det teoretiske grundlag for praksis.

Den sidste udfordring vender blikket tilbage til de systematiske forskningsoversigter, som handlingsgrundlag for praksis, med afsæt i postulatet om den evidensbaserede, medicinske praksis tre kundskabsniveauer. Det hævdes at det er kombinationen af kundskab fra alle tre niveauer som muliggør en praksisform, der både tilgodeser betydning af kontekstuelle faktorer og det menneskelige aktørskab. Med udgangspunkt i karakteristika ved den evidensbaserede kundskab, fremstår det som mindre sandsynligt, at systematiske forskningsoversigter er kvalificerede til at udgøre alle Hargreaves tre kundskabsniveau. Særligt påpeges afstanden til kundskab, som ivaretager det kontekstuelle unikke og den menneskelige aktør. Med accept af Hargreaves vilkår ved overføringen af det medicinske kundskabsgrundlag til en bredere praksis med fokus på menneskelig interaktion fremhæves, at evidensbaseret kundskab alene ikke er et tilstrækkeligt kundskabsgrundlag.

Litteraturliste

- Arnesen, A., Ogden, T., & Sørli, M. A. (2006). *Positiv atferd og støttende læringsmiljø i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Banduro, A. (2006). Toward a Psychology of Human. *Perspectives on Psychological Science*, 2(1), 164-180.
- Biesta, G. (2007). Why "What Works" Won't Work: Evidence-based Practice and the Democratic Deficit in Educational Research. *Educational Theory*, 57, s. 1-22.
- Boyd, E. M., & Fales, A. W. (1983). Reflective Learning : Key to Learning from Experience. *Journal of Humanistic Psychology*, 23 (2), 99-117.
- Brinkmann, S. (2013). *John Dewey : science for a changing world*. New Brunswick, United States of America: Transaction Publishers.
- Carr, W. (2006). Philosophy, Methodology and Action Research. *Journal of Philosophy of Education*, 40(4), 421-435.
- Christensen, T. (2003). *Effektutvalget - underlagsrapporter*. Hentede 9. juni 2015 fra Rejeringen.no:
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/krd/rap/2003/0006/ddd/pdfv/190801-newpublicmanagement.pdf>
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design : choosing among five approaches*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Dale, E. L. (1972). *Pedagogikk og samfunnsforandring. Om betingelser for en frigjørende pedagogikk*. Oslo: Gyldendal.
- Dale, E. L. (1999). *Utdanning med pedagogisk professionalitet*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Dale, E. L. (2008). Uddannelse, Demokrati og Videnskab: John Dewey. I C. Madsen, & P. Munch (Red.), *Med Dewey in mente* (s. 53-82). Århus: Forlaget Klim.
- Dancy, J. (1985). *Introduction to Contemporary Epistemology*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning. (2013). *Konceptnotat*. Hentede 2015 fra Institutt for Uddannelse og Pædagogikk:
http://edu.au.dk/fileadmin/edu/Udgivelser/Clearinghouse/Konceptnotat_Clearinghouse_2013.pdf
- Davies, P. (1999). What is evidence-based education. *British Journal of Educational Studies*, 47(2), 108-121.

- Det samfunnsvitenskapelige fakultet. (2015). *Organisasjon, Ledelse og Arbeid (master - 2 år)*. Hentede 12. september 2015 fra Universitetet i Oslo:
<http://www.uio.no/studier/program/org-ledelse-master/>
- Dewey, J. (1998). *Experience and Education: The 60th Anniversary Edition*. West Lafayette, Indiana, USA: Kappa Delta Pi.
- Dewey, J. (2012). *Democracy and Education*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Ekeland, T.-J. (2007). Evidens og nypossitivisme. *Forskningsspolitikk*, 2, s. 10.
- Evans, J., & Benefield, P. (2001). Systematic Reviews of Educational Research: does the medical model fit? *British Educational Research Journal*, 27(5), 527-541.
- Frost, N. (2002). A problematic relationship? Evidence and practice in the workplace. *Social Work & Social Sciences Review*, 10(1), 38-50.
- Gilgun, J. F. (2005). The Four Cornerstones of Evidence-Based Practice in Social Work. *Research on Social Work*, 15(1), 52-61.
- Gobo, G. (2004). Sampling, representativeness and generalizability. In C. Seale, G. Gobo, J. F. Gubrium, & D. Silberman (Eds.), *Qualitative Research in Practice* (pp. 405-426). SAGE Publications Ltd.
- Grey, C. (2013). *A very short, fairly interesting and reasonably cheap book about studying organizations*. London: SAGE Publications Ltd.
- Grimen, H. (2009). Evidens og evidensbasering. *Bedre skole*, 1, s. 93-95.
- Gruening, G. (2001). Origin and theoretical basis of New Public Management. *International Public Management Journal*, 4, 1-25.
- Habermas, J. (1970). *Towards a Rational Society*. London: Heinemann.
- Hammersley, M. (2001). On "Systematic" Reviews of Research Literatures: a "narrative" response to Evans & Benefield. *British Educational Research Journal*(27), s. 543-554.
- Hansen, H. F. (2007). Evidensbevægelsens ide og globale spredning. *Forskningsspolitikk*, 2, s. 8-9.
- Hansen, H. F., & Rieper, O. (2010). Evidensbevægelsens institutionalisering og arbejdsformer. *Dansk Biblioteksforskning*, 6(2/3), 7-16.
- Hansen, H. F., Rieper, O., & Bhatti, Y. (2006). *Evidensbevægelsens udvikling, organisering og arbejdsform*. København: AKF-Forlaget.
- Hargreaves, D. H. (1996). Teaching as a research-based profession: possibilities and prospects. *The Teacher Training Agency Annual Lecture 1996*, (s. 1-12).

- Hargreaves, D. H. (1997). In Defence of Research for Evidence-based Teaching: a rejoinder to Martyn Hammersley. *British Educational Research Journal*(4), s. 405-419.
- Hargreaves, D. H. (1999). Revitalising Educational Research: lessons from the past and proposals for the future. *Cambridge Journal of Education*, 29(2), 239-249.
- Haug, P. (2003). *Evaluering av Reform 97*. Norges forskningsråd.
- Hedström, P., & Swedberg, R. (1998). Social mechanisms: An introductory essay. I P. Hedström, & R. Swedberg (Red.), *Social Mechanisms - An analytical Approach to Social Theory* (s. 1-31). Cambridge: Cambridge University Press.
- Heldal, F. (2014). Evidensbasert praksis - kan vi lære noe av de medisinske faget? I R. Klev, & O. E. Vie (Red.), *Et praksisperspektiv på ledelse* (s. 47-66). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Hellesnes, J. (1992). Ein utdana mann og eit dana menneske. I E. L. Dale (Red.), *Pedagogisk filosof* (s. 79-103). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Horkheimer, M. (1967). *Zur Kritik der instrumentellen Vernunft*. Frankfurt: Fischer Verlag.
- Imsen, G. (1991). Den Tause Pedagogikken - Om kvinners eraringsverden som grunnlag for pedagogisk teori. I Å. L. Strømnes, H. Pedersen, & R. Grankvist (Red.), *Teori og praksis i pedagogikken - er symbiose mulig?* (s. 39-55). Tapir Forlag.
- Kaufmann, G., & Kaufmann, A. (2011). *Psykologi i organisasjon og ledelse* (4 udg.). Bergen: Fakkbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Kelly, T. (Fall 2014). *Evidence*. (E. N. Zalta, Redaktør) Hentede 2015 fra Stanford Encyclopedia of Philosophy:
<http://plato.stanford.edu/archives/fall2014/entries/evidence/>
- Kitson, A., Harvey, G., & McCormack, B. (1998). Enabling the implementation of evidence based practice: a conceptual framework. *Quality in Health Care*, 7, 149-158.
- Kleven, T. A. (2002). Hvilke alternative forklaringer er mulige? - spørsmålet om indre validitet. I T. A. Kleven (Red.), *Innføring i pedagogisk forskningsmetode* (s. 139-158). Oslo: UniPUB AS.
- Kuhn, T. S. (1996). *The Structure of Scientific Revolutions* (3 udg.). Chicago: The University of Chicago Press.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2 udg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kvernbekk, T. (1995). Om erfaringstyranni og teorityranni. *Nordisk Pedagogikk*, 15, 88-96.
- Kvernbekk, T. (2015). *Evidence-based practice in education: Functions of evidence and causal presuppositions*. Routledge.

- Løvlie, L. (2013). John Dewey - Danning til demokrati. I I. S. Straume (Red.), *Dannings filosofihistorie* (s. 252-263). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Mackie, J. L. (1975). Causes and conditions. I E. Sosa (Red.), *Causation and Conditionals* (s. 15-38). Oxford University Press.
- Marthinsen, E. (2004). "Evidensbasert" - praksis og ideologi. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 24(4), 290-302.
- Marthinsen, E., & Tjelflaat, T. (2003). Introduksjon til debatten om evidensbasert forskning og praksis. *10. samling for barnevernets utviklingssentra i Norge* (s. 1-12). Holmen: Senter for kognitiv praksis.
- Martinsen, K. (2005). *Samtalen, Skjønnnet og Evidensen*. Oslo: Akribe as.
- Midtbø, T., & Hauge, S. (2010). Når mennesket vert "kalkulerbare ting" - om Skjervheim si tenking og geriatrisk helseteneste. *Michael*, 7, 190-197.
- Morrison, K. (2001). Randomised Controlled Trials for Evidence-based Education: Some Problems in Judging "What Works". *Evaluation and Research in Education*, 15(2), 69-83.
- Moses, J. W., & Knutsen, T. L. (2012). *Ways of Knowing* (2 udg.). Houndmills, Hampshire, United Kingdom: Palgrave Macmillan.
- Månsson, S.-A. (2003). Att förstå sociala insatsers värde. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 2, 73-80.
- National Institute of Justice. (2015). *Juvenile Awareness Programs (Scared Straight)*. Hentede 6. september 2015 fra National Institute of Justice: <http://www.crimesolutions.gov/PracticeDetails.aspx?ID=4>
- Oakley, A. (2000). *Experiments in Knowing: gender and method in the social sciences*. Cambridge: Cambridge, Polity Press.
- Oakley, A. (July 2002). Social Science and Evidence-based Everything: The case of education. *Educational Review*(54), s. 277-286.
- Oxford Learner's Dictionary. (2015). *English*. Hentede 2015 fra <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
- Pawson, R. (2006). *Evidence-baed policy - A Realist Perspective*. London: Sage Publications.
- Petrosino, A., Turpin-Petrosino, C., Hollis-Peel, M. E., & Lavenberg, J. G. (2011). *Scared Straight and Other Juvenile Awareness Programs for Preventing Juvenile Delinquency: A systematic Reveiw*. Campbell Systematic Reviews, The Campbell Collaboration, Oslo.
- Pettigrew, M., & Roberts, H. (2006). *Systematic Reviews in the Social Sciences: A practical Guide*. Blackwell Publishing.

- Pfeffer, J., & Sutton, R. I. (January 2006). Evidence-Based Management. *Harvard Business Review*, 1-12.
- Polyani, M. (1973). *Personal Knowledge*. London: Routledge & Keagon Paul.
- Rittel, H. W., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences*, 4, 155-169.
- Rosen, A. (2003). Evidence-based social work practice: Challenges and promise. *Social Work Research*, 27(4), 197-208.
- Rousseau, D. M. (2006). Is there such a thing as "evidence-based management". *Academy of Management Review*(31), s. 256-269.
- Rousseau, D. M. (2012). Envisioning Evidence-Based Management. I D. M. Rousseau (Red.), *The Oxford Handbook of Evidence-Based Management* (s. 3-24). Oxford: Oxford University Press.
- Rousseau, D. M., Manning, J., & Denyer, D. (2008). Evidence in Management and Organizational Science: Assembling the Field's Full Weight of Scientific Knowledge Through Syntheses. *The Academy of Management Annals*, 1, s. 475-515.
- Sackett, D. L., Rosenberg, W. M., Gray, J., Haynes, R., & Richardson, W. (1996). Evidence based medicine: what it is and what it isn't. *BMJ*, 71, 312.
- Sanderson, I. (2003). Is it "what works" that matters? Evaluation and evidence-based policy-making. *Research Papers in Education*, 18(4), 331-345.
- Schön, D. A. (1983). *The Reflective Practitioner*. New York: Basic Books, Inc., Publishers.
- Scott, J. (2006). Social Research and Documentary Sources. I J. Scott (Red.), *Documentary research* (s. 3-22). London: Sage.
- Skjervheim, H. (1996). *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Aschehoug.
- Skjervheim, H. (2002). *Mennesket*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Skrefsrud, T.-A. (2010). Evidensbasert praksis i skolen - den vitenskapelige dialogen og lærerrollen. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 94(1), 17-27.
- Steinsholt, K. (2009). Evidensbaserte standarder eller profesjonalitet? *Bedre skole*, 1, 54-62.
- Utdanningsdirektoratet. (2006). Hentede oktober 2015 fra Utdanningsdirektoratet: <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/>
- Utdanningsforbundet. (2008). *Evidens og evidensdebattens betydning for utdanningssystemet*. Oslo: Utdanningsforbundet.
- Webb, S. A. (2001). Some Considerations on the Validity of Evidence-based Practice in Social Work. *British Journal of Social Work*(31), s. 57-79.

Alle kilder som er brugt i denne afhandling er opført.

Antal ord i denne opgave fra og med kapitel 1 til og med kapitel 5: 26.650